

Usporedba obrazovnog sustava Republike Hrvatske i Švicarske (Kanton Ticino)

Miloloža, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:033822>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-12**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Ana Miloloža

**USPOREDBA OBRAZOVNOG SUSTAVA REPUBLIKE
HRVATSKE I ŠVICARSKE (KANTON TICINO)**

Diplomski rad

Čakovec, srpanj 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Ana Miloloža

**USPOREDBA OBRAZOVNOG SUSTAVA REPUBLIKE
HRVATSKE I ŠVICARSKE (KANTON TICINO)**

Diplomski rad

MENTOR:

izv. prof. dr. sc. Tomislav Topolovčan

Čakovec, srpanj 2023.

Ovaj rad posvećujem svojim roditeljima i braći koji su cijelo vrijeme bili uz mene i vjerovali u mene kada ja nisam. Biti vaša kći i sestra najveći je blagoslov i privilegija. Ponosna sam i Bogu zahvalna što imam roditelje kao što ste vi – nesebični, puni ljubavi, razumijevanja, podrške, oslonac, snaga, uvijek nas podržavate i gurate prema naprijed. Kada je bilo najteže, vi se niste predali, uvijek ste našli način da meni i braći pružite sve – sve ono što vi niste imali. Pružili ste nam najljepše odrastanje i svakim danom dajete primjer kako obitelj i brak treba izgledati.

*HVALA vam na svemu što ste mi pružili
i svemu čemu ste me poučili, nadam se da ću jednog
dana biti roditelj kao što ste vi meni.*

Braću kao vas dvojica nema svatko i Bogu hvala što vas ja imam. Predivno je znati kako uvijek imam dva zaštitnika koji će sve dati za svoju sestru. Koliko god bili udaljeni, uvijek ste tu za mene, kao i ja za vas.

L R J L

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Obrazovni sustav	2
2.1. Strukturni elementi obrazovnog sustava.....	2
3. ISCED klasifikacija	3
3.1. Povijest klasifikacije.....	3
3.2. Obuhvat, struktura, svrha klasifikacije.....	3
3.3. Jedinice ISCED klasifikacije.....	4
3.4. ISCED razine.....	6
3.5. ISCED 0: Obrazovanje u ranom djetinjstvu.....	7
3.6. ISCED 1: Primarno obrazovanje.....	10
3.7. ISCED 2: Niže sekundarno obrazovanje.....	13
3.8. ISCED 3: Više sekundarno obrazovanje.....	17
3.9. ISCED 4: Postsekundarno netercijarno obrazovanje.....	20
Tercijarno obrazovanje.....	23
3.10. ISCED 5: Kratki stručni studij.....	23
3.11. ISCED 6: Preddiplomska ili ekvivalentna razina.....	26
3.12. ISCED 7: Diplomaska ili ekvivalentna razina.....	29
3.13. ISCED 8: Doktorska ili ekvivalentna razina.....	32
4. Obrazovni sustav Republike Hrvatske	35
4.1. Klasifikacija obrazovanja prema ISCED klasifikaciji u Republici Hrvatskoj.....	35
4.2. Nastavni predmeti po razredima.....	37
4.3. Mehanizmi prijelaza iz nižeg stupnja u viši stupanj.....	38
4.4. Načini vrednovanja.....	39
4.5. Metode poučavanja.....	40
4.6. Inicijalno obrazovanje učitelja u Republici Hrvatskoj.....	40
4.7. Uvođenje učitelja u praksu (stručni ispit) u Republici Hrvatskoj.....	40
5. Obrazovni sustav Švicarske (kanton Ticino)	41
5.1. Klasifikacija obrazovanja prema ISCED klasifikaciji u švicarskom kantonu Ticino.....	41
5.2. Nastavni predmeti po razredima.....	45
5.3. Mehanizmi prijelaza iz stupnja u stupanj.....	48
5.4. Načini vrednovanja.....	48
5.5. Metode poučavanja.....	49

5.6. Inicijalno obrazovanje učitelja u Švicarskoj (kanton Ticino).....	49
5.7. Uvođenje učitelja u praksu (stručni ispit) u Švicarskoj (kanton Ticino).....	50
6. Usporedba obrazovnog sustava Republike Hrvatske i Švicarske (kanton Ticino).....	50
6.1. Usporedba na razini ISCED klasifikacije.....	50
6.2. Usporedba predmeta po razredima.....	51
6.3. Usporedba prijelaznih mehanizama iz nižeg stupnja u viši stupanj.....	51
6.4. Usporedba načina vrednovanja.....	51
6.5. Usporedba metoda poučavanja.....	52
6.6. Usporedba inicijalnog obrazovanja učitelja u Republici Hrvatskoj i Švicarskoj (kanton Ticino).....	52
6.7. Uvođenje učitelja u praksu (stručni ispit) u Republici Hrvatskoj i Švicarskoj (kanton Ticino).....	52
7. Zaključak.....	53
8. LITERATURA.....	54
9. Biografska bilješka o autoru.....	59
10. Izjava o izvornosti diplomskog rada.....	60

Sadržaj tablica

Tablica 1. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća na ISCED razinama 0 i 1 (ISCED-A) .	13
Tablica 2. Klasifikacijski kodovi obrazovnih programa na ISCED razini 2 (ISCED-P).....	16
Tablica 3. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća na ISCED razini 2 (ISCED-A)	17
Tablica 4. Klasifikacijski kodovi obrazovnih programa na ISCED razini 3 (ISCED-P).....	19
Tablica 5. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća na ISCED razini 3 (ISCED-A)	20
Tablica 6. Klasifikacijski kodovi obrazovnih programa na ISCED razini 4 (ISCED-P)	22
Tablica 7. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća na ISCED razini 4 (ISCED-A)	23
Tablica 8. Klasifikacijski kodovi obrazovnih programa na ISCED razini 5 (ISCED-P)	25
Tablica 9. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća srodni ISCED 5 razini (ISCED-A)	25
Tablica 10. Klasifikacijski kodovi obrazovnih programa na ISCED razini 6 (ISCED-P)	28
Tablica 11. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća na ISCED razini 6 (ISCED-A)	29
Tablica 12. Klasifikacijski kodovi obrazovnih programa na ISCED razini 7 (ISCED-P)	31
Tablica 13. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća na ISCED razini 7 (ISCED-A)	32
Tablica 14. Klasifikacijski kodovi obrazovnih programa na ISCED razini 8 (ISCED-P)	34
Tablica 15. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća na ISCED razini 8 (ISCED-A)	34
Tablica 16. Nastavni predmeti u osnovnom obrazovanju Republike Hrvatske	37
Tablica 17. Nastavni predmeti osnovnog obrazovanja u kantonu Ticino	45
Tablica 18. Nastavni predmeti u prvom i drugom razredu sekundarnog I obrazovanja u kantonu Ticino.....	45
Tablica 19. Nastavni predmeti u trećem i četvrtom razredu sekundarnog I obrazovanja u kantonu Ticino	46

Sažetak

Velike su razlike među državama kao jediničnim sustavima pa samim time svaka država ima jedinstven obrazovni sustav. Na temelju tih spoznaja organizacija UNESCO 1997. godine prihvatila je revidiranu međunarodnu klasifikaciju obrazovanja International Standard Classification of Education – poznatiju pod kraticom ISCED kao međunarodni standard za prikaz obrazovnih sustava svake države. Ista je klasifikacija posljednju izmjenu imala 2011. godine te ima osam razina, a svaka se razina objašnjava kroz sedam različitih kategorija. Zajednička je odlika svakog obrazovnog programa ostvariti ciljeve učenja ili obrazovnih zadataka nakon kojih slijedi potvrda uspješnog završetka pojedinog programa. ISCED obuhvaća sve obrazovne programe formalnog obrazovanja, odnosno sveukupan proces obrazovanja od najranije dobi do dolaska na tržište rada, ali i obrazovanje kroz život. Ključne koncepte ISCED klasifikacije treba shvatiti kroz obrazovne aktivnosti, komunikaciju, učenje, organiziranost i trajnost. Jedinicom klasifikacije smatraju se klasifikacije koje su priznate unutar određenog obrazovnog programa. Pojam klasifikacije ISCED-u je sinonim za vjerodajnicu dok pojmovi poput svjedodžbe, stupnja ili diplome označavaju vrstu klasifikacije koje se unutar ISCED-a tretiraju jednoznačno.

Namjera je ovoga rada pobliže upoznati ISCED klasifikaciju kroz obrazovni sustav Republike Hrvatske i obrazovni sustav švicarskog kantona Ticino (talijansko govorno područje). Švicarska je država posebnog ustroja samim time što ima četiri službena jezika (njemački, francuski, talijanski i retoromanski) i time što svaki kanton ima autonomiju nad obrazovnim sustavom. Republika Hrvatska svoj je obrazovni sustav unazad nekoliko godina počela mijenjati, donijela je novu dimenziju hrvatskom školstvu, no i dalje se mijenja. Analizom obrazovnog sustava Republike Hrvatske i švicarskog kantona Ticino može se zaključiti kako se ova dva sustava u znatnoj mjeri razlikuju od referentnog datuma koji određuje djetetovu dob za ulazak u školski sustav, trajanja obveznog obrazovanja, oblika održavanja nastave, nastavnih predmeta, mehanizama prijelaza iz stupnja u stupanj, načina vrednovanja, inicijalnog obrazovanja učitelja do samog uvođenja učitelja u praksu, odnosno u radni odnos.

Ključne riječi: obrazovanje, ISCED klasifikacija, Republika Hrvatska, Švicarska, kanton Ticino

Summary

The comparison of the educational systems of the Republic of Croatia and Switzerland (Canton Ticino)

There are great differentiations between countries as unit systems, according to that each country has its own unique education system. Based on these findings the UNESCO organization accepted in 1997 the revised International Standard Classification of Education - better known by the abbreviation ISCED, as an international standard for presenting the education systems of each country. The same classification was last amended in 2011 and has eight levels and each level is explained through seven different categories. The common feature of every educational program is to achieve learning goals or educational tasks followed by confirmation of the successful completion of each program. ISCED includes all educational programs of formal education, that is, the overall educational process from an early age until entering the labor market, but also education throughout life. Key concepts of ISCED classifications should be understood through educational activities, communication, learning, organization and durability. The classification unit is considered to be the classifications that are recognized within a certain education program. The term classification to ISCED is synonymous with credential, while terms such as certificate, degrees or diplomas indicate the type of classification that is treated unambiguously within ISCED.

The intention of this work is to learn more about the ISCED classification through the education system of the Republic of Croatia and the educational system of the Swiss Canton of Ticino (Italian-speaking area). Switzerland is a country with a special constitution, it has four official languages (German, French, Italian and Romansh) and by the fact that each canton has autonomy over the education system. The Republic of Croatia began to change its educational system a few years ago, and even though it brought a new dimension to Croatian education, it continues to change. Analysis of the education system of the Republic of Croatia and the Swiss Canton of Ticino it can be concluded that these two systems are significantly different from the reference of the date that determines the child's age for entering the school system, the duration of compulsory education, the form of holding classes, teaching subjects, mechanisms of transition from level to level, methods of evaluation, from initial teacher education to the very introduction of teachers into practice, that is, into employment.

Key words: education, ISCED, Republic of Croatia, Switzerland, Canton Ticino

1. Uvod

Obrazovanje definiramo kao jedan od oblika odgojno-obrazovnog procesa koji omogućuje zadovoljavanje spoznajnih, doživljajnih i psihomotoričkih interesa pojedinca aktivnim usvajanjem i daljnjim razvijanjem kulturnih i civilizacijskih dostignuća u društvu (Matijević, Bilić i Opić, 2016). Svaka država plan i program obrazovanja ostvaruje prema zakonu utemeljenim obrazovnim ustanovama. Obrazovanje ima trodijelnu podjelu temeljenu na dobi – dijeli se na predškolsko, školsko i na obrazovanje odraslih. Za svako se obrazovno razdoblje osigurava obrazovni standard kojim se, ovisno o dobi skupine, planovima i programima, utvrđuje sadržaj i samo trajanje obrazovanja (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021).

U obrazovnim sustavima država postoje brojne sličnosti, ali i razlike, što u svijetu, što u nekim europskim zemljama poput Republike Hrvatske i Švicarske. Republika Hrvatska zadnjih godina uvodi velike promjene u obrazovanju. Mijenja svoju usmjerenost sadržajima prema usmjerenosti k odgojno-obrazovnim ishodima, tj. prema razvoju kompetencija. Švicarska, kao zemlja, puno je razvijenija od Republike Hrvatske te se samim time i obrazovanje znatno razlikuje. To je zemlja koja ima četiri službena jezika: njemački, talijanski, francuski i retoromanski, samim time posjeduje tradiciju učenja jezika (Eurydice, 2023).

Kako se obrazovni sustavi država razlikuju UNESCO 1997. godine prihvaća revidiranu međunarodnu klasifikaciju obrazovanja *International Standard Classification of Education* – ISCED '97 kao međunarodni standard za prikupljanja i iznošenje podataka o obrazovanju. ISCED ili MSKO – *Međunarodna standardna klasifikacija obrazovanja* primjenjuje se diljem svijeta s ciljem prikupljanja, kompiliranja i analiziranja međunarodno usporedivih podataka (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2001).

Cilj je ovog diplomskog rada upoznati organizaciju obrazovnog sustava dviju različitih europskih država, uvidjeti preklapanja i razlike u oba obrazovna sustava kroz temeljne odrednice: nastavne predmete, mehanizme prijelaza iz razine u razinu, načine vrednovanja, metode poučavanja, inicijalno obrazovanje i uvođenje učitelja u praksu. Kroz usporedbu obrazovnih sustava Republike Hrvatske i švicarskog kantona Ticino upoznajemo međunarodnu standardnu klasifikaciju obrazovanja – ISCED klasifikaciju (Dubovicki i Topolovčan, 2020a, 2020b, 2021; Dubovicki i Velki, 2022; Hartas, 2015; Lodico, Spaulding i Voegtle, 2005; Matijević i Topolovčan,

2017; Mertens, 2010; Ridley, 2012; Scott i Usher, 2002; Topolovčan, 2016, 2017, 2020; Woods, 1986).

Ljetni i zimski praznici provedeni u švicarskim Alpama kod tete zainteresirali su me za istraživanje sustava obrazovanja spomenute razvijene države, odnosno sustav obrazovanja kantona Ticino. Tome je najviše pridonio način na koji teta priprema svoju kćer za školu, od potrebnih materijala, opreme, bilježnica i slično; bilo mi je neobično u odnosu na način na koji su moji roditelji pripremali mene i moju braću.

2. Obrazovni sustav

Obrazovni sustav kompleksan je sustav čiji je primarni zadatak sadržaje prenositi na moralno prihvatljiv način. Drugim riječima, obrazovanje mora integrirati i normativne aspekte koji mu daju svrhu te osigurati očuvanje moralne autonomnosti. Prema tome, obrazovanje je vrsta komunikacije koja određuje ulogu pojedinca u društvu (Žitinski, 2006).

2.1. Strukturni elementi obrazovnog sustava

Strukturni elementi obrazovnog sustava oni su elementi o čijem djelovanju ovisi i djelovanje ostalih dijelova sustava, odnosno djelovanje sustava kao cjeline. Upravo o tim elementima ovisi i obrazovna produkcija te kvaliteta obrazovnih i odgojnih ishoda. Ključne strukturne promjene odnose se na samo trajanje primarnog osnovnog obrazovanja, to jest na obvezno i srednje obrazovanje, na provedbu unutarnje i vanjske diferencijacije programa učenika tijekom primarnog obrazovanja te na mehanizam prijelaza između određenih smjerova višeg srednjeg obrazovanja i ulaska u pojedini tip visokog obrazovanja. Ključne, odnosno najvažnije strukturne promjene, obično nazivamo reformom sustava (Pastuović, 2006).

3. ISCED klasifikacija

3.1. Povijest klasifikacije

UNESCO kao instrument za prikupljanje statističkih podataka o obrazovanju unutar pojedinih zemalja te na međunarodnoj razini uvodi Međunarodnu standardnu klasifikaciju obrazovanja (*International Standard Classification of Education – ISCED*). Klasifikacija je odobrena na 35. sjednici Generalne konferencije UNESCO-a u Parizu 1978. godine. Nakon gotovo dvadesetogodišnjeg iskustva primjene klasifikacije nacionalna statistika i međunarodna organizacija ukazale su na potrebu revizije koju generalni direktor UNESCO-a 1992. godine odobrava. Serija stručnih savjetovanja pokrenuta je s namjerom kako bi se pojedini dijelovi i područja ISCED klasifikacije izmijenili i osuvremenili. Formirana je uža radna skupina pod nazivom *Task Force* koju čine stručnjaci iz Etiopije, Francuske i Nizozemske te predstavnici OECD-a, EUROSTAT-a i UNESCO-a koji rade na prijedlogu izmjene ISCED klasifikacije, a ukupno je izradila, jedan za drugim, tri prijedloga revizije. Svaki je prijedlog revizije predstavljen grupi izabranih stručnjaka nekoliko zemalja, a na osnovi njihovih primjedbi izrađen je novi prijedlog. Drugi i treći prijedlog predstavljen je predstavnicima zemalja (koje su bile izabrane u *Reference Group*) na svjetskim sastancima. Sastanci su održani 20. i 21. svibnja 1996. godine u Genevi, u Švicarskoj te od 25. do 27. veljače 1997. godine u Parizu gdje je prihvaćen treći prijedlog izmjena. Republika Hrvatska izabrana je među zemlje *Reference Group*, a gđa mr. sc. Senka Bosner iz Državnog zavoda za statistiku bila je i članica grupe stručnjaka za reviziju ISCED klasifikacije. Završan oblik ISCED '97 klasifikacije prihvaćen je na Generalnoj skupštini UNESCO-a 28. studenog 1997. godine u Parizu (Državni zavod za statistiku, 2001).

Posljednja revizija ISCED klasifikacije dogodila se 2011. godine kada se ujedno uvodi klasifikacija razine obrazovnih postignuća na temelju priznatih obrazovnih klasifikacija (UNESCO, 2011).

3.2. Obuhvat, struktura, svrha klasifikacije

ISCED klasifikacija obuhvaća sve obrazovne programe formalnog obrazovanja, odnosno sveukupan proces obrazovanja od najranije dobi do dolaska na tržište rada, ali i obrazovanje kroz život. Stoga, ISCED klasifikacija obuhvaća mnogobrojne programe i vrste obrazovanja koji su određeni pojedinim nacionalnim sustavom obrazovanja. Spomenutom

klasifikacijom nisu obuhvaćene raznovrsne komunikacije kojima učenje nije intencija kao ni brojni oblici učenja koji nisu organizirani. Važno je istaknuti kako svaki oblik obrazovanja uključuje učenje dok svako učenje nije obrazovanje (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2001).

Struktura ISCED klasifikacije osmišljena je kako bi omogućila obuhvat ukupnog obrazovanja koje se provodi u zajednici bez obzira na mjesto, način ili subjekt njegova provođenja. ISCED klasifikacija obrazovne programe promatra kroz njihove sadržaje koristeći se dvjema glavnim varijablama unakrsne klasifikacije: razinama obrazovanja i područjima obrazovanja. Radi lakše prilagodljivosti raznovrsnim obrazovnim sustavima u svijetu te dvije varijable ISCED klasifikacije međusobno su posve nezavisne (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2001).

ISCED klasifikacija pruža cjelovit i ustrajan statistički okvir za prikupljanje i prikazivanje podataka obrazovanju na svjetskoj razini jer takva klasifikacija omogućuje međunarodnu usporedivost podataka. Implementacija ove klasifikacije omogućuje preobrazbu detaljnih statistika obrazovanja u agregirane kategorije koje se međusobno mogu uspoređivati. Namjera je ISCED klasifikacije svakom obrazovnom programu u svijetu odrediti razinu i obrazovnu skupinu te na taj način omogućiti uspoređivanje obrazovnih sustava prema jedinstvenom kriteriju (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2001).

3.3. Jedinice ISCED klasifikacije

Jedinice ISCED klasifikacije elementarne su jedinice koje obuhvaćaju nacionalni (i subnacionalni) obrazovni program te prihvaćene obrazovne kvalifikacije koje im pripadaju. U ISCED-u obrazovni se program definira kao koherentan skup, to jest slijed obrazovnih aktivnosti ili komunikacije koji je koncipiran i organiziran za postizanje unaprijed određenih ishoda učenja ili ispunjavanje specifične grupe obrazovnih zadataka tijekom dužeg neprekidnog perioda. Ishodi se odnose na poboljšanje znanja, vještina i kompetencija te su ti ishodi najčešće u svrsi pripremanja za zahtjevnije studije i/ili za zanimanje, za obrt ili skup zanimanja ili obrta, no mogu biti i u svrhu osobnog razvoja ili slobodnog vremena. Zajednička je odlika svakog obrazovnog programa ostvariti ciljeve učenja ili obrazovnih zadataka nakon kojih slijedi potvrda uspješnog završetka pojedinog programa. Ključne koncepte potrebno je shvatiti na sljedeći način:

OBRAZOVNE AKTIVNOSTI uključuju ciljanje aktivnosti koje sadrže neki oblik komunikacije u svrhu učenja.

KOMUNIKACIJA uključuje odnos dviju ili više osoba (može biti i između medija i osobe) koji obuhvaća prijenos informacija, poruka, ideja, znanja itd. Ta komunikacija može biti i usmena i pismena, izravna ili neizravna, te samim time može sadržavati širok raspon kanala i medija.

UČENJE je definirano kao individualno stjecanje ili izmjena informacija, znanja, stavova, vrijednosti, vještina, sposobnosti ili ponašanja kroz neko iskustvo, praksu ili učenje.

ORGANIZIRANO shvaćamo kao planirano prema pojedinom obrascu ili slijedu s eksplicitnim ili implicitnim ciljevima. Podrazumijeva tijelo (može biti i osoba/e ili agencija) koje omogućuje okruženje za učenje i metodu podučavanja kroz koju je uključena komunikacija. Za ostvarivanje cilja učenja nerijetko nastava zahtijeva učitelja ili trenera koji su zaduženi za prenošenje i usmjeravanje znanja i vještina, no način podučavanja može biti i neizravan, putem medija.

TRAJNO se odnosi na iskustvo učenja koje sadrži elemente trajnosti i kontinuiteta.

U nacionalnom kontekstu obrazovni program može biti strogo definiran i reguliran što ISCED klasifikacija uzima u obzir u svrhu postizanja usporedivosti obrazovnih programa na međunarodnoj razini (UNESCO, 2011).

Također, obrazovne aktivnosti unutar obrazovnog programa grupiraju se u potkomponente koje se u nacionalnom kontekstu navode kao tečaj, modul, cjelina i/ili predmet. ISCED klasifikacija značenje tečaja smatra ekvivalentno modulu, cjelini i/ili predmetu. Prema tome, u kontekstu ISCED-a, obrazovna kvalifikacija službena je potvrda koja se najčešće očituje u obliku certifikata kojim se potvrđuje završetak obrazovnog programa ili određene faze obrazovanja. Kvalifikacije se mogu steći kroz uspješno završen cjelovit obrazovni program; uspješan završetak određenog stupnja ili faze obrazovnog programa, što predstavlja srednji stupanj kvalifikacije; ili priznavanje stečenog znanja, vještina i kompetencija, neovisno o samom sudjelovanju u obrazovnom programu. Stečeni bodovi za uspješno završen pojedini tečaj (npr. modul, predmet) ne smatraju se kvalifikacijama unutar ISCED-a jer u tom slučaju kvalifikacija predstavlja određen broj bodova ili predmeta koji su podjednako trajanja i/ili koji u cijelosti pokriva kurikulum obrazovnog programa (UNESCO, 2011).

ISCED klasifikacija 2011 jedinicom klasifikacije smatra klasifikacije koje su priznate unutar određenog obrazovnog programa. Prema tome, ISCED-u pojam 'klasifikacija' sinonim je za 'vjerodajnicu' dok su ostali pojmovi poput 'svjedodžba', 'stupanj' ili 'diploma' vrste

klasifikacija koje se unutar ISCED-a tretiraju jednoznačno. „Službeno priznata klasifikacija kvalifikacija od strane nadležnih nacionalnih obrazovnih tijela osnova je za statistiku o obrazovnim postignućima.“ (UNESCO, 2011, str. 8)

ISCED prvo klasificira obrazovne programe, zatim ih kvalificira. ISCED mapiranje instrument je koji prikazuje povezanost obrazovnih programa i kvalifikacija, najčešće jedan obrazovni program dovodi do jedne kvalifikacije. Premda, u određenim slučajevima, nekolicina različitih programa može dovesti do jednake kvalifikacije, također vrijedi i da jedan program može dovesti do više različitih kvalifikacija. ISCED 2011 nije osmišljen za direktnu procjenu kompetencija pojedinca budući da ne postoji izravan odnos obrazovnog programa ili kvalifikacija i stvarnih obrazovnih postignuća. Obrazovni program koji je završio pojedinac eventualno može biti samo približna procjena vještina, znanja i kompetencija koje je pojedinac savladao u trenutku završetka određenog programa (UNESCO, 2011).

Nacionalni i regionalni kvalifikacijski okviri postoje u mnogim državama kako bi se opisale kompetencije i razine vještina stanovništva u kontekstu obrazovnih postignuća (UNESCO, 2011).

3.4. *ISCED razine*

ISCED klasifikacija podijeljena je u devet razina dok je svaka razina strukturirana u sedam odjeljaka prema slovima A, B, C, D, E, F i G.

A. Prvi odjeljak opisuje glavne karakteristike, odnosno ciljeve programa na različitim razinama ISCED-a, način na koji je organizirana nastava (karakteristike procesa poučavanja i učenja te tipične metode vrednovanja, ako se primjenjuju) kao i kriterije upisa.

B. U drugom odjeljku klasifikacijski kriterij službeno definira način klasifikacije obrazovnih programa na odgovarajućoj ISCED razini koristeći glavne i sporedne kriterije.

C. Treći odjeljak govori o programima koji su obuhvaćeni ISCED razinom koji daje daljnje upute za klasifikaciju obrazovnih programa koji se protežu izvan jedne ISCED razine.

D. U ovom odjeljku komplementarne dimenzije određuju značajke po kojima se dijele razne vrste programa unutar ISCED razina s obzirom na programsku orijentaciju, završavanje razine i mogućnost pristupa višim ISCED razinama, ali i trajanje programa ili položaj kvalifikacije/stupnja na nacionalnoj razini.

E. Ovaj odjeljak govori o ostalim programima koji su uključeni u pojedinu ISCED razinu. Ti programi možda neće ispuniti sve kriterije klasifikacije (npr. tipična početna dob), no oni su ekvivalentni programima klasificiranim na ovoj ISCED razini u kontekstu složenosti sadržaja.

F. U šestom odjeljku nalaze se šifrirani kodovi koje daje klasifikacija obrazovnih programa za razine ISCED-P – ISCED-programi (*Programmes*) te kategorije i potkategorije koje su dodijeljene obrazovnim programima.

G. U posljednjem odjeljku prikazana je klasifikacija obrazovnih postignuća koja daje detaljne kodove za razine ISCED-A – ISCED-postignuća (*Attainment*), kategorije i potkategorije koje se dodjeljuju obrazovnim kvalifikacijama i slično, mjere uspješnost završetka programa obrazovanja. Pokazuje i u kojim slučajevima obrazovna kvalifikacija mora biti klasificirana na različitu ISCED-A razinu od one ISCED-P razine određenog obrazovnog programa kroz koji se stječu kvalifikacije (UNESCO, 2011).

3.5. *ISCED 0: Obrazovanje u ranom djetinjstvu*

A. Glavne karakteristike

Programi u obrazovanju u ranom djetinjstvu ili ISCED razini 0 nerijetko su osmišljeni kroz holistički pristup podrške ranom dječjem kognitivnom, motoričkom, socijalnom i emocionalnom razvoju koji su osmišljeni tako da uvode djecu u organiziranu nastavu izvan obiteljskog doma. Cilj je spomenutih programa razviti socijalno-emocionalne vještine kod djece za potrebe sudjelovanja u školi, ali i društvu. Također razvijaju određene vještine potrebne za akademsku spremnost i pripremaju djecu za ulazak u primarno obrazovanje, odnosno ISCED 1 razinu (UNESCO, 2011).

B. Kriterij klasifikacije

Mjerodavni kriteriji za definiranje obrazovanja u ranom djetinjstvu glavni su kriteriji, a oni su: obrazovna svojstva programa, institucionalni kontekst, tipična ciljana dob djece za koju je program osmišljen te intenzitet/trajanje programa. Također, uz glavne, postoje i sporedni kriteriji: kvalifikacije osoblja, postojanje zakonodavnog okvira te obično nije dio obveznog obrazovanja (UNESCO, 2011).

Karakteristike obrazovanja u ranom obrazovanju podrazumijevaju okruženje za učenje koje je vizualno stimulativno i jezično bogato. Ti programi potiču samoizražavanje s naglaskom na usvajanje jezika i korištenje istog za smislenu komunikaciju dok programi koji osiguravaju isključivo brigu o djeci, nisu obuhvaćeni ISCED-om. Djeca započinju s razvojem logičkih vještina i vještina zaključivanja te verbaliziranja svojih misaonih procesa, upoznaju se s abecedom i matematičkim konceptima koji potiču na istraživanje svijeta oko sebe. Za razvoj grubih motoričkih vještina mogu se koristiti tjelesne vježbe kroz igru i druge aktivnosti te aktivnosti temeljene na igri, čime se potiče komunikacija s vršnjacima, razvoj vještina, autonomije i spremnosti za školu (UNESCO, 2011).

U ISCED 0 razini obrazovni programi ranog djetinjstva namijenjeni su djeci od 0. do 2. godine života dok su programi predškolskog obrazovanja namijenjeni djeci od 3. godine života do dobi za početak ISCED 1 razine. Gornja dobna granica za kategoriju predškolskog obrazovanja ovisi o teorijskoj dobi djece spremne za ulazak u ISCED 1 razinu, odnosno primarno obrazovanje. Za minimalni intenzitet i trajanje programa u svrhu usavršavanja međunacionalne usporedivosti ISCED savjetuje kako bi obrazovni programi trebali sadržavati najmanju protuvrijednost obrazovnih aktivnosti od 2 sata dnevno na 100 dana godišnje kako bi ih ISCED klasificirao (UNESCO, 2011).

U sustavima obrazovanja s obveznim školovanjem neobavezni programi koji zadovoljavaju gore navedene kriterije klasificirani su kao ISCED razina 0. Između ostalog, u nekim se državama prvi stupanj ili razina obveznog obrazovanja može klasificirati kao ISCED 0 razina ako ispunjava kriterije na ovoj razini. Zato sam početak obveznog obrazovanja nije dovoljan za razdvajanje programa ISCED razine 0 od programa ISCED razine 1, no to može biti slučaj u određenim obrazovnim sustavima (UNESCO, 2011).

C. Programi koji obuhvaćaju ISCED razine

Obrazovne programe koji uključuju ISCED razine 0 i 1 treba pažljivo razmotriti pri klasifikaciji. Postoje obrazovni sustavi u kojima je dio obrazovanja u ranom djetinjstvu uključen i u primarno obrazovanje. U tom se slučaju oni razredi, stupnjevi ili ciklusi koji odgovaraju glavnim kriterijima klasifikacije ISCED 0 razine, trebaju klasificirati kao ISCED razina 0, a oni koji odgovaraju glavnim kriterijima ISCED 1 razine, trebaju se klasificirati kao ISCED razina 1. „Ako uporaba kriterija klasifikacije ne rezultira jasnom granicom između ISCED razina 0 i 1,

preporučuje se da: a) za programe koji obuhvaćaju razine ISCED 0 i 1, a koji su organizirani po stupnjevima, kao prijelaznu točku između navedene dvije razine treba koristiti završetak stupnja koje dijete završi kada je najbliže dobi od 6 godina; b) u programima koji obuhvaćaju razine ISCED 0 i 1, a koji nisu podijeljeni u stupnjeve, razrede s djecom mlađom od 6 godina treba klasificirati kao ISCED razinu 0, a preostale razrede klasificirati kao ISCED razinu 1.“ (UNESCO, 2011, str. 28)

D. Komplementarne dimenzije

Postoji samo jedna dimenzija koja razlikuje obrazovne programe na ISCED 0 razini, a to je ciljana dobna skupina. Dakle, ISCED 0 razina podijeljena je u dvije podskupine, to su djeca od rođenja do druge godine života te od treće godine života do dobi za početak ISCED 1 razine (UNESCO, 2011).

E. Ostali programi uključeni u ISCED razinu 0

Razina ISCED 0 obuhvaća i programe za djecu s posebnim potrebama koji odgovaraju glavnim kriterijima klasifikacije za ISCED razinu 0, bez obzira na njihovu dob (UNESCO, 2011).

F. Klasifikacija obrazovnih programa na ISCED razini 0

Klasifikacija na ISCED razini 0, odnosno obrazovni programi ISCED 0 razine šifrirani su kodom 010 za razvojne programe ranog djetinjstva te 020 za programe predškolskog obrazovanja (podjela po dobi u ISCED 0 razini) (UNESCO, 2011).

G. Klasifikacija obrazovnih postignuća na razinama ISCED 0 i 1

Razina ISCED 0 za klasifikaciju obrazovnih postignuća koristi se isključivo za pojedince koji nikada nisu pohađali obrazovni program; koji su pohađali određeno obrazovanje u ranom djetinjstvu (ISCED 0); koji su pohađali određeno primarno obrazovanje, ali nisu uspješno završili ISCED 1 razinu (sa ili bez ISCED 0 razine). Klasifikacijski kodovi, odnosno šifre za obrazovna postignuća koji se odnose na predškolsko i primarno obrazovanje navedeni su u tablici 1 (UNESCO, 2011).

3.6. *ISCED 1: Primarno obrazovanje*

A. Glavne karakteristike

ISCED 1 razina ili primarno obrazovanje program je kreiran tako da učenicima pruži osnovne vještine čitanja, pisanja, matematičke pismenosti i računanja te izgradi čvrsti temelj za učenje i razumijevanje najvažnijih područja znanja, osobnog i društvenog razvoja kao pripremu za niže srednje obrazovanje. Ti su programi usmjereni na učenje na osnovnoj razini složenosti bez ili s minimalnom specijalizacijom. Obrazovne aktivnosti često su organizirane oko nastavnih cjelina, projekata ili širih područja učenja, nerijetko s integriranim pristupom umjesto podučavanja specifičnih predmeta. No, razred može imati više od jednog učitelja (posebice za određene predmete ili cjeline), no uglavnom postoji jedan učitelj koji je odgovaran za grupu učenika te on organizira proces učenja. Najčešće je jedini uvjet za ulazak u ovu razinu dob djeteta koja, uobičajena ili zakonska, za upis većinom podrazumijeva da dijete nije mlađe od 5 godina i starije od 7 godina. Ova razina može trajati između četiri i sedam godina, no u pravilu traje 6 godina do završenih 10 ili do 12 godina starosti. Po završetku ove razine djeca mogu nastaviti školovanje na ISCED 2 razini, odnosno niže sekundarno obrazovanje (UNESCO, 2011).

B. Kriterij klasifikacije

Za definiranje primarnog obrazovanja mjerodavni su kriteriji koje dijelimo na glavne i sporedne. Glavni kriteriji su: sustavno poučavanje temeljnim znanjima, vještinama i kompetencijama, tipična upisna dob i trajanje, nastavu obično organizira jedan razrednik. Sporedni kriteriji dio su obveznog obrazovanja. Neki programi ISCED 0 razine već pružaju određen uvid u čitanje, pisanje i matematiku, no ti programi ne pružaju djeci čvrste temeljne vještine u tim područjima pa prema tome ne ispunjavaju dovoljno kriterija za ISCED 1 razinu. Učitelji na ISCED 1 razini obično su osposobljeni pedagoškim kompetencijama samo za temeljne predmete. Prijelaz s predškolskog na osnovnoškolsko obrazovanje obično je uvjetovan upisom u osnovnoškolske obrazovne ustanove ili programe. Početak osnovnoškolskog obrazovanja nerijetko se podudara s obveznim obrazovanjem, osim u obrazovnim sustavima u kojima je dio ili cijelo predškolsko obrazovanje obvezno. Shodno tome, gdje je obvezno obrazovanje propisano zakonom, ono započinje ISCED 1 razinom ili prije (UNESCO, 2011).

C. Programi koji obuhvaćaju ISCED razine

Prilikom klasifikacije posebno treba istražiti obrazovne programe obuhvaćene ISCED 0 i 1 ili ISCED 1 i 2 razinom. Obrazovni sustavi s osmogodišnjim ili višegodišnjim obrazovnim programom klasificiraju u ISCED 1 razinu, prema klasifikacijskim kriterijima primarnog obrazovanja, isključivo one predmete, stupnjeve i cikluse koji odgovaraju spomenutim kriterijima. Ukoliko primjena klasifikacijskih kriterija ne rezultira jasnom granicom između ISCED 0 i 1 razine navode se dodatni kriteriji u C odjeljku ISCED 0 razine. „Ako uporaba klasifikacijskih kriterija ne rezultira jasnom granicom između ISCED razina 1 i 2, preporučuje se sljedeće: a) za programe koji obuhvaćaju ISCED razine 1 i 2, a koji su organizirani po stupnjevima, kao prijelaznu točku između ISCED razina 1 i 2 treba se koristiti kraj stupnja koje dijete završi kada je najbliže 6 godina starosti nakon početka ISCED razine 1; b) za programe koji obuhvaćaju ISCED razine 1 i 2, a koji nisu podijeljeni u stupnjeve, kao ISCED razinu 1 treba klasificirati samo prvih šest godina dok se preostale godine klasificiraju kao ISCED razina 2.“ (UNESCO, 2011, str. 31)

D. Komplementarne dimenzije

ISCED razina 1 nema komplementarne dimenzije (UNESCO, 2011).

E. Ostali programi uključeni u ISCED razinu 1

U ISCED 1 razinu uključene su i osobe s posebnim potrebama ukoliko program pruža sustavno poučavanje i učenje temeljnih vještina čitanja, pisanja i matematike, bez obzira na dob polaznika. Također, ova razina uključuje i programe „druge šanse“ ili reintegracije, no takvi su programi usmjereni na pojedince koji su: „a) napustili školu prije završetka osnovnog obrazovanja što im omogućava ponovni ulazak u obrazovni sustav i završetak osnovnog obrazovanja; b) imaju završeno osnovno obrazovanje, ali žele upisati obrazovni program ili zanimanje za koje još nisu kvalificirani. Takvi polaznici obično su stariji od ciljane dobne skupine za ISCED razinu 1 (ali ne nužno odrasli).“ (UNESCO, 2011, str. 32)

U ovu razinu pripadaju i formalni i neformalni programi opismenjavanja koji su prema složenosti sadržaja slični programima klasificiranih kao osnovno obrazovanje, a namijenjeni su odraslima i starijima od tipičnih učenika ISCED 1 razine (UNESCO, 2011).

F. Klasifikacija obrazovnih programa na ISCED razini 1

Na ISCED 1 razini svi su obrazovni programi šifrirani kodom 100 te ne postoje kategorije ili potkategorije koje bi se razlikovale drugom ili trećom znamenkom (UNESCO, 2011).

G. Klasifikacija obrazovnih postignuća na razinama ISCED 0 i 1

U kodiranju obrazovnih postignuća važno je voditi računa o klasifikaciji osoba koje su pohađale, ali nisu završile osnovno obrazovanje. U aspektu obrazovnih postignuća priznate kvalifikacije programa ISCED 2 razine koje se ne smatraju dovoljnim za završetak ili djelomičan završetak ISCED 2 razine klasificiraju se kao ISCED 1 razina. Klasifikacijski kodovi za obrazovna postignuća na programe ISCED razine 0 i 1 te kvalifikacije iz programa nižeg sekundarnog obrazovanja koje nisu dovoljne za završetak ili djelomičan završetak ISCED 2 razine prikazane su u tablici 1 (UNESCO, 2011).

*Tablica 1. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća na ISCED razinama 0 i 1 (ISCED-A)
(UNESCO, 2011, str.32)*

ISCED-A razina		Kategorija		Potkategorija	
0	Manje od primarnog obrazovanja	01	Nikad prisustvovao obrazovnom programu	010	Nikad prisustvovao obrazovnom programu
		02	Neko obrazovanje u ranom djetinjstvu	020	Neko obrazovanje u ranom djetinjstvu
		03	Neko primarno obrazovanje (bez završetka razine)	030	Neko primarno obrazovanje (bez završetka razine)
1	Primarno obrazovanje	10	Primarno obrazovanje	100	Priznat kao uspješan završetak nižeg srednjeg programa nedovoljan za završetak ili djelomično dovršenje razine

3.7. *ISCED 2: Niže sekundarno obrazovanje*

A. Glavne karakteristike

Program nižeg sekundarnog obrazovanja, odnosno ISCED 2 razine, koncipiran je poput nadogradnje ishoda učenja i ISCED 1 razine. Neki obrazovni sustavi pružaju već na razini ISCED 2 strukovne obrazovne programe s namjerom stjecanja relevantnih vještina za zapošljavanje. Obrazovni programi ISCED 2 razine većim dijelom usmjereni su na kurikulume temeljene na predmetu gdje se uvodi teorijski princip širokog spektra školskih predmeta. Učitelji većinom imaju pedagoško obrazovanje u određenom predmetu te u usporedbi s ISCED razinom 1, razred nerijetko ima nekoliko učitelja s posebnim znanjem o predmetima koje predaju. Učenici u ISCED 2 razinu prelaze nakon 4 do 7 godina obrazovanja na ISCED 1 razini dok je 6 godina najčešće uobičajeno vrijeme trajanja ISCED 1 razine. Dob učenika, kod ulaska u ISCED 2 razinu uglavnom je između 10 i 13 godina starosti dok je 12 najčešća dob (UNESCO, 2011).

B. Kriterij klasifikacije

Mjerodavni kriteriji za definiranje nižeg sekundarnog obrazovanja su: glavni (prelazak na nastavu koja je više usmjerena na specifične predmete, upisni kriteriji, kumulativno trajanje od početka ISCED razine 1) i sporedni (tipična upisna dob, nastava predmetnih učitelja i kvalifikacije učitelja, povezanost s obveznim obrazovanjem).

Granica između ISCED 1 i 2 razine podudara se s prijelaznom točkom u obrazovnom sustavu gdje je naglasak stavljen na predmetnu nastavu. Ova razina podrazumijeva završetak ISCED 1 razine ili dovoljnu osposobljenost za usvajanje sadržaja ISCED 2 razine, koja se može steći kombinacijom prethodnog obrazovanja, kao i životnog te radnog iskustva. Razina nižeg sekundarnog obrazovanja završava 8 do 10 godina od početka ISCED 1 razine pri čemu je najrasprostranjenije devetogodišnje trajanje obrazovanja. U mnogim obrazovnim sustavima koji imaju obvezno obrazovanje, završetak nižeg sekundarnog obrazovanja podudara se sa završetkom obveznog (općeg) obrazovanja (UNESCO, 2011).

C. Programi koji obuhvaćaju ISCED razine

Prilikom klasifikacije posebno treba istražiti obrazovne programe obuhvaćene ISCED 1 i 2 ili ISCED 2 i 3 razinom. U ISCED 2 razinu treba klasificirati samo one razrede, stupnjeve ili cikluse koji odgovaraju kriterijima navedenim u B odjeljku ISCED 2 razine. Isto tako,

one razrede, stupnjeve ili cikluse koji odgovaraju kriterijima ISCED 1 razine treba klasificirati kao takve, isto vrijedi i za ISCED 3 razinu. „Ako uporaba klasifikacijskih kriterija ne rezultira jasnom granicom između ISCED razina 2 i 3, preporučuje se sljedeće: a) za programe koji obuhvaćaju ISCED razine 2 i 3, a koji su organizirani u stupnjevima, kao prijelazna točka između ISCED razina 2 i 3 trebao bi se koristiti kraj stupnja najbliži devet godina nakon početka ISCED razine 1; b) za programe koji obuhvaćaju ISCED razine 2 i 3, a koji nisu podijeljeni u stupnjeve, kao ISCED razina 2 trebaju se klasificirati samo oni razredi između kraja ISCED razine 1 i kraja devetogodišnjeg školovanja nakon početka ISCED razine 1. Svi preostali razredi trebaju biti klasificirani kao ISCED razina 3.“ (UNESCO, 2011, str. 34)

D. Komplementarne dimenzije

Obrazovne programe ISCED 2 razine razlikuju dvije dimenzije – programska orijentacija te završena razina i dostupnost viših razina. Programska orijentacija dijeli se na opću i strukovnu dok je podjela završene razine i dostupnosti viših razina nešto kompleksnija. Na ISCED 2 razini definirane su četiri kategorije za završne razine i dostupnost viših razina:

- a) bez završetka ISCED razine 2 (bez izravnog pristupa višim ISCED razinama) – kratki, semestralni programi (ili niz programa) s trajanjem manjim od 2 godine ili završetkom nakon manje od 8 kumulativnih godina od početka ISCED 1 razine u kojima se uspješan završetak takvih programa ne računa kao završetak ISCED 2 razine,
- b) djelomičan završetak ISCED 2 razine (bez izravnog pristupa višim ISCED razinama) – programi trajanja od najmanje dvije godine na ISCED 2 razini te traju najmanje 8 kumulativnih godina od početka ISCED 1 razine, ne predstavljaju posljednji program na ovoj razini te se uspješan završetak ovih programa smatra djelomičnim završetkom ISCED 2 razine,
- c) potpuni završetak razine (bez izravnog pristupa višim ISCED razinama) – programi koji traju najmanje 2 godine na ISCED 2 razini i koji završavaju nakon najmanje 8 kumulativnih godina od početka ISCED 1 razine, ti se programi smatraju završnim, a njihov uspješan završetak ispunjava uvjete za završetak ISCED 2 razine,
- d) završetak ISCED 2 razine (s izravnim pristupom višim ISCED razinama) – svi programi koji daju izravan pristup ISCED 3 razini bez obzira na njihovo trajanje na razini ISCED 2 ili na njihovo kumulativno trajanje od početka ISCED 1 razine (UNESCO, 2011).

E. Ostali programi uključeni u ISCED razinu 2

ISCED 2 razina uključuje programe prilagođene pojedincima s posebnim potrebama s ciljem nadogradnje temeljnih procesa poučavanja i učenja koji započinju na ISCED 1 razini i/ili s ciljem stjecanja vještina potrebnih za zapošljavanje. Također, ova razina uključuje i nižu sekundarnu razinu „druge šanse“ ili programe reintegracije. Takvi su programi uglavnom usmjereni na pojedince koji su: a) napustili obrazovanje nakon završenog osnovnog obrazovanja, no prije završetka nižeg sekundarnog obrazovanja što im omogućuje ponovni ulazak u obrazovni sustav i završetak nižeg srednjeg obrazovanja; b) završili niže srednje obrazovanje, no žele upisati obrazovni program ili smjer zanimanja za koje nisu kvalificirani. Ti su polaznici nerijetko stariji od ciljane dobne skupine za ISCED 2 razinu. ISCED 2 razina uključuje programe obrazovanja odraslih koji su po svojoj složenosti sadržaja jednaki programima klasificiranim na ovoj razini (UNESCO, 2011).

F. Klasifikacija obrazovnih programa na ISCED razini 2

Uporabom dviju komplementarnih dimenzija omogućava se izvještavanje koje se koristi kategorijama s intencijom orijentacije i potkategorije za izvještavanje o završetku razine i pristupu višim razinama ISCED-a. Šifre za programe nižeg sekundarnog obrazovanja prikazane su u tablici 2 (UNESCO, 2011)

*Tablica 2. Klasifikacijski kodovi obrazovnih programa na ISCED razini 2 (ISCED-P)
(UNESCO, 2011, str. 36)*

Kategorija (orijentacija)		Potkategorija (razina završetka i pristup višim ISCED razinama)	
24	Niže sekundarno opće obrazovanje	241	Nedovoljno za završetak razine ili djelomičan završetak razine, bez izravnog prelaska u više sekundarno obrazovanje
		242	Dovoljno za djelomičan završetak razine, bez izravnog pristupa u više sekundarno obrazovanje
		243	Dovoljno za završetak razine, bez izravnog pristupa u više sekundarno obrazovanje
		244	Dovoljno za završetak razine, s izravnim pristupom u više sekundarno obrazovanje

25	Niže sekundarno strukovno obrazovanje	251	Nedovoljno za završetak razine ili djelomičan završetak razine, bez izravnog prelaska u više sekundarno obrazovanje
		252	Dovoljno za djelomičan završetak razine, bez izravnog pristupa u više sekundarno obrazovanje
		253	Dovoljno za završetak razine, bez izravnog pristupa u više sekundarno obrazovanje
		254	Dovoljno za završetak razine, s izravnim pristupom u više sekundarno obrazovanje

G. Klasifikacija obrazovnih postignuća na razini ISCED 2

Prema obrazovnim postignućima priznate kvalifikacije koje se ne smatraju dovoljnim za završetak ISCED 2 razine klasificiraju se kao ISCED 1 razina. Shodno tome, priznate kvalifikacije programa ISCED 3 razine klasificiraju se kao razina ISCED 2. Klasifikacijski kodovi za obrazovna postignuća ISCED 2 razine nalaze se u tablici 3 (UNESCO, 2011).

*Tablica 3. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća na ISCED razini 2 (ISCED-A)
(UNESCO, 2011, str.37)*

Kategorija (orijentacija)		Potkategorija (razina završetka i pristup u višu ISCED razinu)	
10	Primarno obrazovanje	100	Priznat kao uspješan završetak nižeg sekundarnog programa nedovoljan je za završetak razine ili djelomičan završetak razine
24	Niže sekundarno opće obrazovanje	242	Djelomično završena razina bez izravnog pristupa u više sekundarno obrazovanje
		243	Završena razina bez izravnog pristupa u više sekundarno obrazovanje
		244	Završena razina s izravnim pristupom u više sekundarno obrazovanje ¹
25	Niže sekundarno strukovno obrazovanje	252	Djelomično završena razina bez izravnog pristupa u više sekundarno obrazovanje
		253	Završena razina bez izravnog pristupa u više sekundarno obrazovanje
		254	Završena razina s izravnim pristupom u više sekundarno obrazovanje ¹
1. Uključujući priznat uspješan završetak programa ili stupnja programa u višim razredima sekundarnog obrazovanja nedovoljan je za razinu ili djelomično završenu razinu			

3.8. *ISCED 3: Više sekundarno obrazovanje*

A. Glavne karakteristike

ISCED 3 razina, odnosno više sekundarno obrazovanje, osmišljeno je kao završetak nižeg sekundarnog obrazovanja i kao priprema za tercijarno obrazovanje, to jest za usvajanje potrebnih vještina za zapošljavanje ili za oboje. Programi na ovoj razini pružaju teme koje su raznovrsnije, detaljnije i specijaliziranije, kao i više mogućnosti i smjerova nego ISCED 2 razina. Učitelji su nerijetko visokokvalificirani u svom predmetu ili specijaliziranom području koje predaju te se standardi kvalifikacija nastavnika ISCED 3 razine razlikuju u usporedbi s učiteljima ISCED 2 razine. Za učenike ISCED 3 razina započinje nakon 8 do 11 godina obrazovanja od početka ISCED 1 razine, obično u dobi između 14 i 16 godina. Programi ISCED 3 razine uglavnom se završavaju nakon 12 ili 13 godina od početka ISCED 1 razine (oko osamnaeste godine) gdje je najčešće vrijeme trajanja programa 12 godina. Neki od programa omogućuju izravan prijelaz na ISCED razinu 4 i/ili razinu 5, 6 ili 7 (UNESCO, 2011).

B. Kriterij klasifikacije

Definirani relevantni kriteriji ISCED 3 razine, odnosno visokog srednjeg obrazovanja dijele se na: glavne kriterije (drugi/završni stupanj općeg ili strukovnog srednjeg obrazovanja, upisni kriteriji, kumulativno trajanje od početka ISCED 1 razine) te na sporedne kriterije (više diferenciranih programa s većim rasponom smjerova i opcija, kvalifikacije nastavnika). Drugi, odnosno završni stupanj sekundarnog obrazovanja obuhvaća opće i strukovne programe ISCED 3 razine, neki od programa pružaju izravan prijelaz na ISCED 4 razinu. Takvi su programi diferenciraniji stoga pružaju više mogućnosti. Na ovoj razini učitelji su obično kvalificiraniji unutar predmeta koji predaju.

C. Programi koji obuhvaćaju ISCED razine

Obrazovni programi koji obuhvaćaju ISCED razine 2 i 3 ili razine 3 i 5 trebaju se posebno razmotriti tijekom klasifikacije; u razinu ISCED 3 treba uvrstiti samo one razrede, stupnjeve ili cikluse koji odgovaraju kriterijima za istoimenu razinu. Druge programe koji odgovaraju kriterijima iz drugih razina treba uvrstiti u razinu čije kriterije program zadovoljava. Ukoliko strukovni program ISCED 3 razine traje dvije ili više godina dulje od općeg programa istoimene razine u istom obrazovnom sustavu, program treba smatrati dijelom višeg sekundarnog

obrazovanja (ISCED 3 razina) i postsekundarnog netercijarnog obrazovanja (ISCED 4 razina) ili kao kratkotrajno tercijarno obrazovanje (ISCED 5 razina) (UNESCO, 2011).

D. Komplementarne dimenzije

Obrazovne programe ISCED razine 3 razlikujemo u dvjema dimenzijama: programska orijentacija te završena razina i pristup višim razinama. Programska je orijentacija podijeljena još na opću i strukovnu. U ISCED 3 razini za završetak razine i pristup višim razinama razlikujemo četiri kategorije:

- a) bez završetka razine ISCED 3 – bez izravnog pristupa početnim tercijarnim programima na ISCED razini 5, 6 ili 7,
- b) djelomičan završetak razine ISCED 3 – bez izravnog pristupa početnim tercijarnim programima na ISCED razini 5, 6 ili 7,
- c) završetak ISCED razine 3 – bez izravnog pristupa početnim tercijarnim programima na ISCED razini 5, 6 ili 7,
- d) završetak ISCED 3 razine – s izravnim pristupom početnim tercijarnim programima na ISCED razinama 5, 6 ili 7 (UNESCO, 2011).

E. Ostali programi uključeni u ISCED razinu 3

ISCED 3 razina obuhvaća i programe namijenjene osobama s posebnim potrebama koji su u kontekstu složenosti sadržaja jednaki programima klasificiranim na ISCED 3 razini. Spomenuta razina može sadržavati i neke strukovne programe u slučajevima gdje se prijelazne točke na kraju drugog ciklusa strukovnog obrazovanja preklapaju s onima u ostalim (općim) smjerovima u obrazovnom sustavu. Ostale karakteristike ostalih programa uključenih u ISCED 3 razinu jednaki su karakteristikama ostalih programa ISCED 2 razine (UNESCO, 2011).

F. Klasifikacija obrazovnih programa na ISCED razini 3

U obrazovnim programima ne postoje sve varijante orijentacija, završetka razine i pristupa višim razinama, no većim dijelom sve moguće varijante nisu ni rasprostranjene. Kodovi za programe višeg sekundarnog obrazovanja prikazani su u tablici 4 (UNESCO, 2011).

Tablica 4. Klasifikacijski kodovi obrazovnih programa na ISCED razini 3 (ISCED-P)
(UNESCO, 2011, str. 41)

Kategorija (orijentacija)		Potkategorija (razina završetka i prelaska u višu ISCED razinu)	
34	Više sekundarno opće obrazovanje	341	Nedovoljno za dovršetak razine ili djelomično dovršetak razine, bez izravnog pristupa postsekundarnom netercijarnom obrazovanju ili tercijarnom obrazovanju
		342	Dovoljno za djelomičan završetak razine, bez izravnog pristupa postsekundarnom netercijarnom obrazovanju ili tercijarnom obrazovanju
		343	Dovoljno za dovršetak razine, bez izravnog pristupa tercijarnom obrazovanju (može dati izravan pristup postsekundarnom netercijarnom obrazovanju)
		344	Dovoljno za dovršetak razine, s izravnim pristupom tercijarnom obrazovanju (može dati izravan pristup postsekundarnom netercijarnom obrazovanju)
35	Više sekundarno strukovno obrazovanje	351	Nedovoljno za dovršetak razine ili djelomično dovršetak razine, bez izravnog pristupa postsekundarnom netercijarnom obrazovanju ili tercijarnom obrazovanju
		352	Dovoljno za djelomičan završetak razine, bez izravnog pristupa postsekundarnom netercijarnom obrazovanju ili tercijarnom obrazovanju
		353	Dovoljno za dovršetak razine, bez izravnog pristupa tercijarnom obrazovanju (može dati izravan pristup postsekundarnom netercijarnom obrazovanju)
		354	Dovoljno za dovršetak razine, s izravnim pristupom tercijarnom obrazovanju (može dati izravan pristup postsekundarnom netercijarnom obrazovanju)

G. Klasifikacija obrazovnih postignuća na razini ISCED 3

Prema obrazovnim postignućima priznate kvalifikacije razine ISCED 3 koje se ne smatraju dovoljnima za završetak istoimene razine klasificiraju se kao ISCED 2 razina. Klasifikacijski kodovi za obrazovna postignuća koja se odnose na programe i kvalifikacije višeg sekundarnog obrazovanja prikazani su u tablici 5 (UNESCO, 2011).

Tablica 5. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća na ISCED razini 3 (ISCED-A)
(UNESCO, 2011, str. 42)

Kategorija (orijentacija)		Potkategorija (razina završetka i prelaska u višu ISCED razinu)	
24	Niže sekundarno opće obrazovanje	244	Priznat uspješan završetak višeg srednjeg općeg obrazovanja, program nedostatan za završenu razinu ili djelomičnu razinu
25	Niže sekundarno strukovno obrazovanje	254	Priznat uspješan završetak višeg srednjeg strukovnog obrazovanja, program nedostatan za završenu razinu ili djelomičnu razinu
34	Više sekundarno opće obrazovanje	342	Djelomično završena razina, bez izravnog pristupa postsekundarnom netercijarnom obrazovanju ili tercijarnom obrazovanju
		343	Završena razina bez izravnog pristupa tercijarnom obrazovanju (ali može dati izravan pristup postsekundarnom netercijarnom obrazovanju)
		344	Završena razina s izravnim pristupom tercijarnom obrazovanju ¹ (može također dati izravan pristup postsekundarnom netercijarnom obrazovanju)
35	Više sekundarno strukovno obrazovanje	352	Djelomično završena razina, bez izravnog pristupa postsekundarnom netercijarnom obrazovanju ili tercijarnom obrazovanju
		353	Završena razina bez izravnog pristupa tercijarnom obrazovanju (ali može dati izravan pristup postsekundarnom netercijarnom obrazovanju)
		354	Završena razina s izravnim pristupom tercijarnom obrazovanju ¹ (može također dati izravan pristup postsekundarnom netercijarnom obrazovanju)
1. Uključujući priznati uspješan završetak faze programa u postsekundarnom netercijarnom obrazovanju nedostatnom za završetak razine.			

3.9. ISCED 4: Postsekundarno netercijarno obrazovanje

A. Glavne karakteristike

ISCED 4 razina ili post-sekundarno ne-tercijarno obrazovanje pruža iskustveno učenje temeljeno na sekundarnom obrazovanju, te priprema učenike na ulazak na tržište rada i u tercijarno obrazovanje. Program obrazovanja ima intenciju stjecanja znanja, vještina i kompetencija manje složenosti od onih predviđenih u tercijarnom obrazovanju. ISCED 4 razina strukturirana je za osobe sa završenom ISCED 3 razinom kako bi ostvarili ne-tercijarne kvalifikacije koje im trebaju za nastavak obrazovanja prema tercijarnom obrazovanju ili za zapošljavanje u slučaju kada im to ISCED 3 razina ne omogućuje (UNESCO, 2011).

B. Kriterij klasifikacije

Relevantni kriteriji za definiranje postsekundarnog netercijarnog obrazovanja nakon srednje škole su: orijentacija, sadržaj veće složenosti od ISCED razine 3 i manje složenosti od tercijarnog obrazovanja te upisni kriteriji; sporednih kriterija nema.

Umjesto produbljivanja programi ISCED 4 razine nerijetko služe za proširenje znanja, vještina i kompetencija sudionika sa završenom ISCED 3 razinom. Ti programi često nisu znatno napredniji od programa niže ISCED razine (ISCED 3 razine), no sadržajno su specijaliziraniji ili detaljniji u odnosu na višu sekundarnu razinu obrazovanja. Programi se mogu izvoditi u različitim institucijama, samo ne u onima koje se smatraju postsekundarnim netercijarnim ustanovama (UNESCO, 2011).

C. Programi koji obuhvaćaju ISCED razine

Na ISCED 4 razini nema primjenjivih programa koji obuhvaćaju ISCED razine (UNESCO, 2011).

D. Komplementarne dimenzije

Dvije su dimenzije koje diferenciraju obrazovne programe na ISCED 4 razini, a to su programska orijentacija te završetak razine i pristup višim razinama ISCED-a. Programska se orijentacija još dijeli na opću i strukovnu. Za završetak ISCED 4 razine i pristup višim ISCED razinama definirane su tri kategorije:

- a) bez završetka ISCED 4 razine,
- b) završetak ISCED razine bez izravnog pristupa početnim tercijarnim programima na ISCED razini 5, 6 ili 7,
- c) završetak ISCED razine 4 s izravnim pristupom početnim tercijarnim programima na ISCED razini 5, 6 ili 7 (UNESCO, 2011).

E. Ostali programi uključeni u ISCED razinu 4

ISCED 4 razina uključuje obrazovne programe odraslih koji su prema složenosti sadržaja srodni obrazovanju u već klasificiranim programima na ovoj razini (UNESCO, 2011).

F. Klasifikacija obrazovnih programa na ISCED razini 4

Klasifikacija obrazovnih programa postsekundarnog netercijarnog obrazovanja prikazana je kodovima u tablici 6 (UNESCO, 2011).

*Tablica 6. Klasifikacijski kodovi obrazovnih programa na ISCED razini 4 (ISCED-P)
(UNESCO, 2011. str. 45)*

Kategorija (orijentacija)		Potkategorija (razina završetka i prelaska u višu ISCED razinu)	
44	Postsekundarno netercijarno opće obrazovanje	441	Nedovoljno za završetak razine, bez izavnog pristupa tercijarnom obrazovanju
		443	Dovoljno za završetak razine, bez izavnog pristupa tercijarnom obrazovanju
		444	Dovoljno za završetak razine s izavnim pristupom tercijarnom obrazovanju
45	Postsekundarno netercijarno strukovno obrazovanje	451	Nedovoljno za završetak razine, bez izavnog pristupa tercijarnom obrazovanju
		453	Dovoljno za završetak razine, bez izavnog pristupa tercijarnom obrazovanju
		454	Dovoljno za završetak razine s izavnim pristupom tercijarnom obrazovanju

G. Klasifikacija obrazovnih postignuća na razini ISCED 4

Priznate kvalifikacije uspješno završenog stupnja programa ISCED 5 koje nisu dovoljne za završetak istoimene razine klasificiraju se na ISCED 4 razinu. Klasifikacijski kodovi za obrazovna postignuća, odnosno stečene kvalifikacije nakon postsekundarnog netercijarnog obrazovanja nalaze se u tablici 7 (UNESCO, 2011).

*Tablica 7. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća na ISCED razini 4 (ISCED-A)
(UNESCO, 2011. str. 45)*

Kategorija (orijentacija)		Potkategorija (razina završetka i prelaska u višu ISCED razinu)	
34	Više sekundarno opće obrazovanje	344	Priznat uspješan završetak stupnja postsekundarnog netercijarnog općeg programa, nedovoljan za završetak razine

35	Više sekundarno strukovno obrazovanje	354	Priznat uspješan završetak stupnja postsekundarnog netercijarnog strukovnog programa, nedovoljan za završetak razine
44	Postsekundarno netercijarno opće obrazovanje	443	Završena razina, bez izravnog pristupa tercijarnom obrazovanju
		444	Završena razina, s izravnim pristupom tercijarnom obrazovanju ¹
45	Postsekundarno netercijarno strukovno obrazovanje	453	Završena razina, bez izravnog pristupa tercijarnom obrazovanju
		454	Završena razina, s izravnim pristupom tercijarnom obrazovanju ¹
1. Uključujući priznat uspješan završetak programa ili faze programa u kratkom ciklusu tercijarnog obrazovanja, nedovoljan za završetak razine.			

Tercijarno obrazovanje

Tercijarno obrazovanje nadogradnja je sekundarnom obrazovanju i pruža učenje u specijaliziranim područjima obrazovanja. Nakana tercijarnog obrazovanja učenje je na razini visoke složenosti i specijalizacije. Ono uključuje ono što je obično shvaćeno kao akademsko obrazovanje, no uključuje i visoko strukovno ili profesionalno obrazovanje. Sačinjavaju ga ISCED 5, 6 i 7 razine, to jest razine označene kao tercijarno obrazovanje kratkog ciklusa, preddiplomska, diplomatska te doktorska ili njima ekvivalentne razine. Sadržaji programa na navedenoj razini složeniji su i napredniji u usporedbi s nižim ISCED razinama. Prijelaz između programa na tercijarnoj razini često nije jasno definiran te su moguće kombinacije programa i prijenosa bodova iz jednog programa u drugi (UNESCO, 2011).

3.10. ISCED 5: Kratki stručni studij

A. Glavne karakteristike

Kratki stručni studij, odnosno ISCED razina 5 koncipirana je da polaznicima pruži profesionalna znanja, vještine i kompetencije. ISCED 5 razina usmjerena je na pružanje praktičnih i stručnih znanja te pripremu za ulazak na tržište rada. Akademski programi tercijarnog obrazovanja ispod razine preddiplomskog ili njemu ekvivalentnog programa klasificiraju se kao ISCED 5 razina. Za ulazak u ovu razinu potreban je uspješan završetak ISCED razina 3 i 4. Ova

razina sadrži sadržajno složenije programe u usporedbi s nižim razinama ISCED klasifikacije, ali su kraći (UNESCO, 2011).

B. Kriterij klasifikacije

Kratki stručni studij definiran je relevantnim kriterijima podijeljenim u dvije skupine: glavni (sadržaj programa stručnog studija, upisni kriteriji, minimalno trajanje razine) i sporedni (trenutak institucionalnog prijelaza, tipično trajanje razine). ISCED 5 razina najniža je razina tercijarnog obrazovanja čiji su sadržaji složeniji u odnosu na sekundarno ili postsekundarno netercijarno obrazovanje, no manje složeni nego u ISCED 6 razini. Ova razina traje najmanje dvije godine, najčešće (ne uvijek) kraće od tri godine (UNESCO, 2011).

C. Programi koji obuhvaćaju ISCED razine

Kao ISCED 5 razina klasificiraju se isključivo oni razredi, stupnjevi ili ciklusi koji zadovoljavaju klasifikacijske kriterije istoimene razine dok se ostali razredi, stupnjevi i ciklusi klasificiraju prema klasifikacijskim kriterijima za druge ISCED razine (UNESCO, 2011).

D. Komplementarne dimenzije

U ISCED 5 razini razlikujemo dvije dimenzije: programsku orijentaciju i završetak razine. Programsku orijentaciju dijelimo na dvije definirane kategorije: opću i strukovnu. Završetak kategorije ISCED 5 razine dijelimo u dvije definirane kategorije: bez završetka ISCED razine 5 i završetak ISCED razine 5 (UNESCO, 2011).

E. Ostali programi uključeni u ISCED razinu 5

Razina kratkog stručnog studija uključuje i obrazovanje odraslih ili programe cjeloživotnog učenja čiji su sadržaji ekvivalentni obrazovanju već klasificiranih programa na ovoj razini (UNESCO, 2011).

F. Klasifikacija obrazovnih programa na ISCED razini 5

Kodovi koji se koriste u klasifikaciji obrazovnih programa na ISCED 5 razini nalaze se u tablici 8 (UNESCO, 2011).

Tablica 8. Klasifikacijski kodovi obrazovnih programa na ISCED razini 5 (ISCED-P)
(UNESCO, 2011, str. 50)

Kategorija (orijentacija)		Potkategorija (razina završetka)	
54	Kratki stručni opći studij	541	Nedovoljno za završetak razine
		544	Dovoljno za završetak razine
55	Kratki stručni strukovni studij	551	Nedovoljno za završetak razine
		554	Dovoljno za završetak razine
1. Koristi se u ISCED 5 razini u nedostatku međunarodno dogovorenih definicija za akademska i profesionalna usmjerenja na tercijarnoj razini			

G. Klasifikacija obrazovnih postignuća na razini ISCED 5

Priznate kvalifikacije uspješno završenog stupnja programa ISCED 5 koje nisu dovoljne za završetak istoimene razine klasificiraju se na ISCED 4 razinu. Klasifikacijski kodovi za obrazovna postignuća ISCED 5 razine nalaze se u tablici 9 (UNESCO, 2011).

Tablica 9. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća srodni ISCED 5 razini (ISCED-A)
(UNESCO, 2011, str. 50)

Kategorija (orijentacija)		Potkategorija (razina završetka i prelaska u višu ISCED razinu)	
44	Postsekundarno netercijarno opće obrazovanje	444	Priznat uspješan završetak kratkog ciklusa tercijarnog općeg obrazovanja (ili stupanj) dovoljan za završetak razine
45	Postsekundarno netercijarno strukovno obrazovanje	454	Priznat uspješan završetak kratkog ciklusa tercijarnog strukovnog obrazovanja (ili stupanj) dovoljan za završetak razine
54	Kratkotrajno tercijarno opće obrazovanje ¹	540	Nije dalje definirano ²
55	Kratkotrajno tercijarno strukovno obrazovanje ¹	550	Nije dalje definirano ²
56	Kratkotrajno tercijarno obrazovanje, orijentacijski neodređen ³	560	Nije dalje definirano ²
1. Koristi se u ISCED 5 razini u nedostatku međunarodno dogovorenih definicija za akademska i profesionalna usmjerenja na tercijarnoj razini			

2. Uključujući priznati uspješan završetak programa kratkog ciklusa tercijarnog obrazovanja koji je dovoljan za završetak razine ISCED 5 ili program ili faza programa na prvostupanjskoj ili ekvivalentnoj razini koja je nedostatna za završetak razine ISCED 6.
3. Koristi se na razini ISCED 6 u nedostatku međunarodno dogovorenih definicija za akademska i profesionalna usmjerenja na tercijarnoj razini.

3.11. *ISCED 6: Preddiplomska ili ekvivalentna razina*

A. Glavne karakteristike

Programi preddiplomske ili ekvivalentne razine, odnosno ISCED 6 razine osmišljeni su da polaznicima pružaju stjecanje srednje razine akademskog i/ili profesionalnog znanja, vještina i kompetencija koje ih vodi do prvog stupnja/diplome ili ekvivalentne kvalifikacije. Na ovoj razini programi su većim dijelom teorijski orijentirani, no moguća je i primjena praktičnih elemenata temeljenih na novijim istraživanjima. Ovakvu vrstu programa nude sveučilišta ili ekvivalentne institucije tercijarnog obrazovanja. Nastava je nerijetko u obliku predavanja gdje profesori imaju postignutu ISCED 7 ili 8 razinu ili pak imaju iskustvo višeg stručnjaka u svom području rada. Upis u ove programe zahtijeva završenu ISCED 3 ili 4 razinu dok neki programi zahtijevaju uspješno položen stručni ispit. Programi ISCED 6 razine obično ne daju izravan pristup programima na razini ISCED 8 (UNESCO, 2011).

B. Kriterij klasifikacije

Preddiplomska ili ekvivalentna razina definirana je relevantnim kriterijima koji se dijele na: glavne kriterije (teorijski i/ili utemeljen sadržaj, upisni kriteriji, minimalno kumulativno trajanje programa, položaj u nacionalnom kvalifikacijskom okviru) i sporedne kriterije: (kvalifikacije osoblja, nepostojeći izravni pristup programima ISCED 8 razine. Prvi stupanj na ovoj razini obično traje tri do četiri godine redovnog studija na tercijarnoj razini. Programi na ovoj razini obično dovode do prvostupanjskih stupnjeva i ekvivalentnih kvalifikacija u tercijarnom obrazovanju (UNESCO, 2011).

C. Programi koji obuhvaćaju ISCED razine

Na ISCED 6 razini nema primjenjivih programa koji obuhvaćaju ISCED razine (UNESCO, 2011).

D. Komplementarne dimenzije

Za diferencijaciju obrazovnih programa ISCED 6 razine postoje dvije dimenzije: programska orijentacija i trajanje programa te položaj u nacionalnom kvalifikacijskom okviru. Programska se orijentacija dijeli na akademsku i stručnu. Za trajanje i položaj u nacionalnom kvalifikacijskom okviru postoje četiri kategorije:

- a) faza (ili program) unutar prvog stupnja na preddiplomskoj ili ekvivalentnoj razini s kumulativnim trajanjem teorijskog dijela (manje od tri godine) – nedovoljno za završetak ISCED 6 razine,
- b) program prvog stupnja na preddiplomskoj ili ekvivalentnoj razini s kumulativnim trajanjem teorijskog dijela (od tri do četiri godine),
- c) dulji program prvog stupnja na preddiplomskoj ili ekvivalentnoj razini s kumulativnim trajanjem teorijskog dijela (više od četiri godine),
- d) drugi ili viši studijski program na preddiplomskoj ili ekvivalentnoj razini (nakon uspješnog završetka preddiplomskog ili ekvivalentnog programa) (UNESCO, 2011).

E. Ostali programi uključeni u ISCED razinu 6

Razina preddiplomske ili ekvivalentne razine uključuje i obrazovanje odraslih ili programe cjeloživotnog učenja čiji su sadržaji ekvivalentni obrazovanju već klasificiranih programa na ovoj razini (UNESCO, 2011).

F. Klasifikacija obrazovnih programa na ISCED razini 6

Klasifikacija obrazovnih programa preddiplomske ili ekvivalentne razine prikazana je kodovima u tablici 10 (UNESCO, 2011).

Tablica 10. Klasifikacijski kodovi obrazovnih programa na ISCED razini 6 (ISCEDE-P)
(UNESCO, 2011, str. 53)

Kategorija (orijentacija)	Potkategorija (trajanje/položaj)	Opis
64 Preddiplomska ili ekvivalentna razina, akademska	641	Nedovoljno za završetak razine
	645	Prvi stupanj (3 – 4 godine)
	646	Prvi stupanj s dužim trajanjem (više od 4 godine)
	647	Drugi ili daljnji stupanj, nakon uspješnog završetka prvostupanskog ili ekvivalentnog programa
65 Preddiplomska ili ekvivalentna razina, profesionalna	651	Nedovoljno za završetak razine
	655	Prvi stupanj (3 – 4 godine)
	656	Prvi stupanj s dužim trajanjem (više od 4 godine)
	657	Drugi ili daljnji stupanj, nakon uspješnog završetka prvostupanskog ili ekvivalentnog programa
66 Preddiplomska ili ekvivalentna razina, organizacijski neodređena ¹	661	Nedovoljno za završetak razine
	665	Prvi stupanj (3 – 4 godine)
	666	Prvi stupanj s dužim trajanjem (više od 4 godine)
	667	Drugi ili daljnji stupanj, nakon uspješnog završetka prvostupanskog ili ekvivalentnog programa
1. Koristi se na razini ISCED 6 u nedostatku međunarodno dogovorenih definicija za akademska i profesionalna usmjerenja na tercijarnoj razini.		

G. Klasifikacija obrazovnih postignuća na razini ISCED 6

Priznate kvalifikacije uspješno završene faze ili programa (prije završenog prvog stupnja) koje nisu dovoljne za završetak ISCED 6 razine klasificiraju se na ISCED 5 razinu. Klasifikacijski kodovi za obrazovna postignuća ISCED 6 razine nalaze se u tablici 11 (UNESCO, 2011).

Tablica 11. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća na ISCED razini 6 (ISCED-A)
(UNESCO, 2011, str. 54)

Kategorija (orijentacija)		Potkategorija	Opis
54	Kratkotrajno tercijarno opće obrazovanje	540	Nije dalje definirano ¹
55	Kratkotrajno tercijarno strukovno obrazovanje	550	Nije dalje definirano ¹
56	Kratkotrajno tercijarno obrazovanje, orijentacijski neodređeno ²	560	Nije dalje definirano ¹
64	Preddiplomska ili ekvivalentna razina, akademska	640	Nije dalje definirano ³
65	Preddiplomska ili ekvivalentna razina, profesionalna	650	Nije dalje definirano ³
66	Preddiplomska ili ekvivalentna razina, orijentacijski neodređena ²	660	Nije dalje definirano ³
<p>1. Priznati uspješan završetak programa ili faze programa na prvostupanjskoj ili ekvivalentnoj razini nedostatnoj za završetak ISCED 6 razine.</p> <p>2. Koristi se na razinama ISCED 6 i 7 u nedostatku međunarodno dogovorenih definicija za akademska i profesionalna usmjerenja na tercijarnoj razini.</p> <p>3. Uključujući priznati uspješan završetak programa na prvostupanjskoj ili ekvivalentnoj razini dovoljnoj za završetak razine ISCED 6 ili program ili stupanj programa na magistarskoj ili ekvivalentnoj razini nedovoljan za završetak ISCED 7 razine.</p>			

3.12. ISCED 7: Diplomaska ili ekvivalentna razina

A. Glavne karakteristike

Programi ISCED 7 razine osmišljeni su da pružaju sudionicima napredna akademska i/ili stručna znanja, vještine i kompetencije koje dovode do stjecanja druge diplome ili ekvivalentne kvalifikacije. Na ovoj razini programi mogu imati značajne istraživačke elemente, no još ne omogućuju stjecanje doktorske kvalifikacije. Teorijski su orijentirani s mogućnošću uključivanja praktičnih elemenata utemeljenim na novijim istraživanjima. Ovakve programe nude sveučilišta ili ekvivalentne institucije tercijarnog obrazovanja. Upis na pojedini program ovisi o izboru predmeta i/ili ocjenama ostvarenim na ISCED razinama 3 i 4, može zahtijevati i uspješno položen prijemni ispit. Sadržaj ISCED 7 programa znatno je složeniji od nižih ISCED razina te je obično i specijaliziraniji. Nakon završetka ovog programa moguće je nastaviti svoje obrazovanje i na ISCED 8 razini, ipak neki programi ISCED 7 razine ne omogućuju izravan pristup ISCED 8 razini (UNESCO, 2011).

B. Kriterij klasifikacije

Definirani relevantni kriteriji za ISCED 7 razinu dijele se na glavne i sporedne kriterije. Glavni kriteriji dijele se na teorijski i/ili stručno utemeljen sadržaj, položaj u nacionalnom kvalifikacijskom okviru te na upisni kriterij. Sporedni kriteriji dijele se na minimalno kumulativno trajanje programa prvog stupnje te na izravan pristup programima ISCED 8 razine. Ovi programi uglavnom pripremaju za drugi ili viši stupanj, nakon završenog prvog stupnja određenog programa ISCED 6 ili 7 razine. Na razinu ISCED 7 klasificiraju se i srodne kvalifikacije poslijediplomske specijalističke kvalifikacije. Obično programi drugog ili višeg stupnja traju između jedne do četiri godine redovnog studija dok je ukupno trajanje na tercijarnoj razini uglavnom između pet i osam godina ili čak i duže (UNESCO, 2011).

C. Programi koji obuhvaćaju ISCED razine

Na ISCED 7 razini nema primjenjivih programa obuhvaćenih ISCED razinama (UNESCO, 2011).

D. Komplementarne dimenzije

Za diferencijaciju obrazovnih programa ISCED 7 razine koriste se dvije dimenzije: programska orijentacija i položaj u nacionalnom kvalifikacijskom okviru. Akademska i stručna orijentacija dvije su kategorije dostupne za programsku orijentaciju dok su za položaj u nacionalnom kvalifikacijskom okviru ISCED 7 razine određene četiri kategorije: „Stupanj (ili program) unutar prvostupanjskog obrazovanja na diplomskoj ili ekvivalentnoj razini s ukupnim teorijskim trajanjem (na tercijarnoj razini) kraćim od pet godina, što je nedovoljno za završetak ISCED razine 7; Dugi prvostupanjski program na diplomskoj ili ekvivalentnoj razini s ukupnim teorijskim trajanjem (na tercijarnoj razini) od najmanje pet godina (koji ne zahtijeva prethodno tercijarno obrazovanje); Drugi ili viši studijski program na diplomskoj ili ekvivalentnoj razini (nakon uspješnog završetka preddiplomskog ili ekvivalentnog programa); Drugi ili viši studijski program na diplomskoj ili ekvivalentnoj razini (nakon uspješnog završetka nekog drugog diplomskog ili ekvivalentnog programa).“ (UNESCO, 2011, str. 56 – 57)

E. Ostali programi uključeni u ISCED razinu 7

Programi diplomske ili ekvivalentne razine uključuju stjecanje istraživačkih kvalifikacija kako bi sudionik bio osposobljen provoditi samostalna istraživanja, no ti su programi ispod razine doktorskog stupnja (UNESCO, 2011).

F. Klasifikacija obrazovnih programa na ISCED razini 7

Klasifikacijski kodovi koji se koriste u ISCED 7 razini nalaze se u tablici 12 (UNESCO, 2011).

*Tablica 12. Klasifikacijski kodovi obrazovnih programa na ISCED razini 7 (ISCED-P)
(UNESCO, 2011, str. 58)*

Kategorija (organizacija)		Potkategorija (položaj)	Opis
74	Diplomska ili ekvivalentna razina, akademska	741	Nedovoljno za završetak razine
		746	Prvi stupaj s dužim trajanjem (najmanje 5 godina)
		747	Drugi ili daljnji stupanj (prateći uspješni završetak prvostupanjskog ili ekvivalentnog programa)
		748	Drugi ili daljnji stupanj (prateći uspješni završetak diplomskog ili ekvivalentnog programa)
75	Diplomska ili ekvivalentna razina, Profesionalna	751	Nedovoljno za završetak razine
		756	Prvi stupaj s dužim trajanjem (najmanje 5 godina)
		757	Drugi ili daljnji stupanj (prateći uspješni završetak prvostupanjskog ili ekvivalentnog programa)
		758	Drugi ili daljnji stupanj (prateći uspješni završetak diplomskog ili ekvivalentnog programa)
76	Diplomska ili ekvivalentna razina, organizacijski neodređena ¹	761	Nedovoljno za završetak razine
		766	Prvi stupanj s dužim trajanjem (najmanje 5 godina)
		767	Drugi ili daljnji stupanj (prateći uspješni završetak prvostupanjskog ili ekvivalentnog programa)
		768	Drugi ili daljnji stupanj (prateći uspješni završetak diplomskog ili ekvivalentnog programa)
1. Koristi se na razinama ISCED 6 i 7 u nedostatku međunarodno dogovorenih definicija za akademska i profesionalna usmjerenja na tercijarnoj razini.			

G. Klasifikacija obrazovnih postignuća na razini ISCED 7

Kada govorimo o obrazovnim postignućima ISCED 7 razine, kvalifikacije uspješno završenog programa unutar prvostupanjskog programa na diplomskoj ili ekvivalentnoj razini koje nisu dovoljne za završetak istoimene razine, klasificiraju se kao ISCED 6 razina. Kvalifikacijski kodovi za obrazovna postignuća ISCED 7 razine nalaze se u tablici 13 (UNESCO, 2011).

Tablica 13. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća na ISCED razini 7 (ISCED-A)
(UNESCO, 2011, str. 58)

Kategorija (orijentacija)		Potkategorija	Opis
64	Preddiplomska ili ekvivalentna razina, akademska	640	Nije dalje definirano ¹
65	Preddiplomska ili ekvivalentna razina, profesionalna	650	Nije dalje definirano ¹
66	Preddiplomska ili ekvivalentna razina, orijentacijski neodređena ²	660	Nije dalje definirano ¹
74	Diplomska ili ekvivalentna razina, akademska	740	Nije dalje definirano ³
75	Diplomska ili ekvivalentna razina, profesionalna	750	Nije dalje definirano ³
76	Diplomska ili ekvivalentna razina, orijentacijski neodređena ²	760	Nije dalje definirano ³
1. Priznati uspješan završetak programa ili faze programa na diplomskoj ili ekvivalentnoj razini nedostatnoj za završetak ISCED 7 razine. 2. Koristi se na razinama ISCED 6,7 i 8 u nedostatku međunarodno dogovorenih definicija za akademska i profesionalna usmjerenja na tercijarnoj razini. 3. Uključujući priznati uspješan završetak programa na diplomskoj ili ekvivalentnoj razini dovoljnoj za završetak razine ISCED 7 ili program ili stupanj programa na doktorskoj ili ekvivalentnoj razini nedovoljan za završetak ISCED 8 razine.			

3.13. ISCED 8: Doktorska ili ekvivalentna razina

A. Glavne karakteristike

ISCED 8 razina, odnosno doktorska ili ekvivalentna razina, sudionicima programa pruža prvenstveno stjecanje naprednih istraživačkih kvalifikacija. Ti su programi usmjereni k naprednijim i originalnijim istraživanjima, većim dijelom pružaju se u institucijama tercijarnog obrazovanja usmjerenim na istraživanja. Ova razina završava obranom i predajom rada, disertacije

ili ekvivalentnog pisanog rada sa značajnim doprinosom unutar specifičnog područja te je rad spreman za objavljivanje. Programi su obično utemeljeni na istraživanjima, uz malo teorijske nastave. Istraživanje najčešće provodi pojedinac, no može ga provoditi i manja grupa pod različitim nadzorom (UNESCO, 2011).

B. Kriterij klasifikacije

Doktorska ili ekvivalentna razina definira se relevantnim kriterijima podijeljenima na: glavne (zahtjevi za pisanje doktorskog rada, upisni kriteriji, minimalno trajanje razine) i sporedne (doktorat/kvalifikacija potrebna za određena zanimanja). Uspješan završetak programa zahtijeva predaju doktorskog rada, disertacije ili ekvivalentnog pisanog rada koji daje značajan doprinos znanju nekog specifičnog područja (UNESCO, 2011).

C. Programi koji obuhvaćaju ISCED razine

Na ISCED 8 razini nema primjenjivih programa obuhvaćenih ISCED razinama (UNESCO, 2011).

D. Komplementarne dimenzije

Za diferencijaciju obrazovnih programa ISCED 8 razine koristi se dimenzija programske orijentacije koja se dijeli na akademsku i stručnu (UNESCO, 2011.)

E. Ostali programi uključeni u ISCED razinu 8

Ostali programi koji se mogu svrstati u ISCED 8 razinu napredni su istraživački ili viši doktorati. Te kvalifikacije zahtijevaju predaju drugog većeg istraživačkog rada što uglavnom biva u kasnijoj fazi akademske karijere, nerijetko bez formalnog nadzora (UNESCO, 2011).

F. Klasifikacija obrazovnih programa na ISCED razini 8

Klasifikacijski kodovi obrazovnih programa na ISCED razini 8 nalaze se u tablici 14 (UNESCO, 2011).

Tablica 14. Klasifikacijski kodovi obrazovnih programa na ISCED razini 8 (ISCED-P)
(UNESCO, 2011, str. 61)

Kategorija (orijentacija)		Potkategorija	Opis
84	Doktorska ili ekvivalentna razina, akademska	841	Nedovoljno za završetak razine
		844	Dovoljno za završetak razine
85	Doktorska ili ekvivalentna razina, profesionalna	851	Nedovoljno za završetak razine
		854	Dovoljno za završetak razine
86	Doktorska ili ekvivalentna razina, orijentacijski neodređena ¹	861	Nedovoljno za završetak razine
		864	Dovoljno za završetak razine
1. Koristi se na razini ISCED 8 u nedostatku međunarodno dogovorenih definicija za akademska i profesionalna usmjerenja na razini visokog obrazovanja.			

G. Klasifikacija obrazovnih postignuća na razini ISCED 8

Priznate kvalifikacije uspješno završene faze ili programa unutar prvog stupnja na doktorskoj ili ekvivalentnoj razini nedovoljne za završetak ISCED 8 razine svrstavaju se u ISCED 7 razinu. Kvalifikacijski kodovi obrazovnih postignuća ISCED 8 razine nalaze se u tablici 15 (UNESCO, 2011).

Tablica 15. Klasifikacijski kodovi obrazovnih postignuća na ISCED razini 8 (ISCED-A)
(UNESCO, 2011, str. 61)

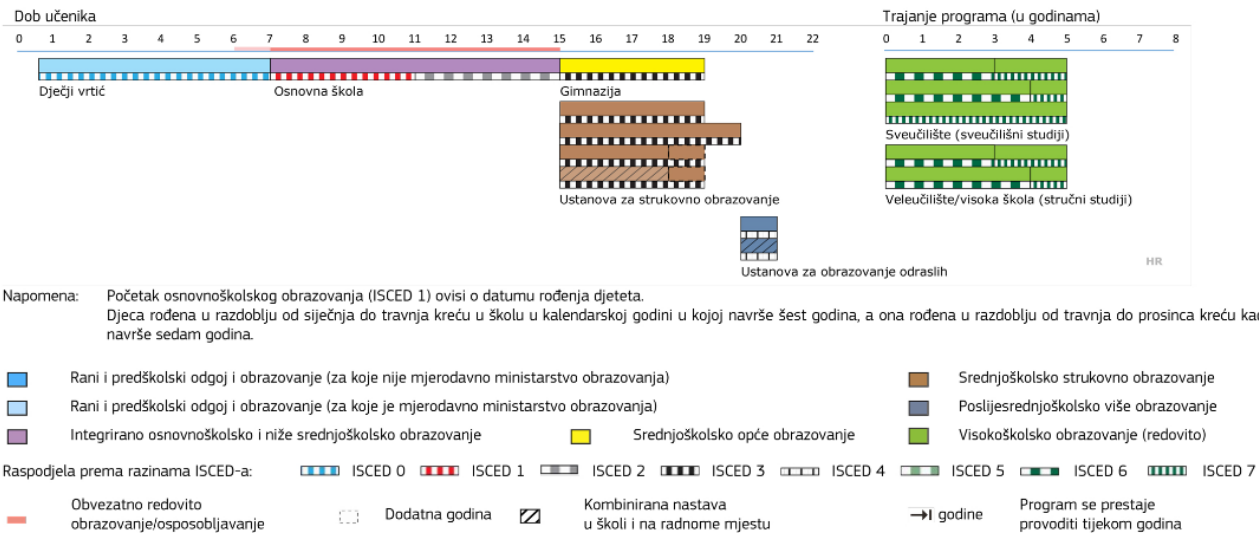
Kategorija (orijentacija)		Potkategorija	Opis
74	Diplomska ili ekvivalentna razina, akademska	740	Nije dalje definirano ¹
75	Diplomska ili ekvivalentna razina, profesionalna	750	Nije dalje definirano ¹
76	Diplomska ili ekvivalentna razina, orijentacijski neodređena ²	760	Nije dalje definirano ¹
84	Doktorska ili ekvivalentna razina, akademska	840	Nije dalje definirano
85	Doktorska ili ekvivalentna razina, profesionalna	850	Nije dalje definirano
86	Doktorska ili ekvivalentna razina, orijentacijski neodređena ²	860	Nije dalje definirano
1. Priznaje uspješan završetak programa ili faze programa na diplomskoj ili ekvivalentnoj razini nedostatnoj za završetak ISCED 8 razine.			
2. Koristi se na razinama ISCED 7 i 8 u nedostatku međunarodno dogovorenih definicija za akademska i profesionalna usmjerenja na tercijarnoj razini.			

4. Obrazovni sustav Republike Hrvatske

4.1. *Klasifikacija obrazovanja prema ISCED klasifikaciji u Republici Hrvatskoj*

Republika Hrvatska (u daljnjem tekstu Hrvatska) obrazovni sustav dijeli u četiri skupine: rani i predškolski odgoj i obrazovanje, osnovno obrazovanje, srednje obrazovanje te visoko obrazovanje (Ministarsko znanosti i obrazovanja, 2018b). Rani i predškolski odgoj i obrazovanje u Hrvatskoj nije obvezno, dok je osnovno obrazovanje obvezno. Obvezno obrazovanje, odnosno osnovno obrazovanje, u Hrvatskoj u pravilu započinje s navršenih šest ili sedam godina života te traje do navršenih četrnaest ili petnaest godina. Osnovno obrazovanje obuhvaća ISCED 1 i 2 razinu čija je zastupljenost podjednaka; ISCED 1 razina traje četiri godine, jednako kao i ISCED 2 razina (Eurydice, 2023). Postoji nekoliko kriterija za upis u osnovno obrazovanje, a prvo je dob učenika. Učenici koji do 1. travnja tekuće godine imaju navršenih šest godina, upisuju se u osnovnu školu. Ukoliko je dijete rođeno nekoliko dana kasnije, roditelj može zatražiti prijevremeni upis dok se odgoda upisa može izvršiti ukoliko dijete ima većih zdravstvenih poteškoća. Prije samog upisa dijete treba obaviti pregled kojim će stručno povjerenstvo ustanoviti psihofizičko stanje djeteta te dati potvrdu o spremnosti djeteta za upis u prvi razred. Psihofizičko stanje djeteta utvrđuje se i ukoliko se odgađa upis u prvi razred, kao i kod prijevremenog upisa (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2018c). Nakon četiri godine učenici prelaze iz ISCED 1 razine u ISCED 2 razinu gdje ne postoje kriteriji upisa, već učenici nastavljaju svoje osnovno obrazovanje s dodatnim predmetima i promjenom učitelja, odnosno za svaki predmet postoji drugi učitelj. Nastava je u Hrvatskoj organizirana u smjenama, prijepodnevnim i poslijepodnevnim, ovisno o broju učenika koji pohađa tu školu (Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, 2008). Nakon završetka osnovnog obrazovanja, odnosno ISCED 2 razine, učenici se, ukoliko to žele, upisuju u srednje obrazovanje. Kriteriji za upis u srednje škole propisani su Pravilnikom o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023b). Učenici nakon osnovnog obrazovanja stječu određen broj bodova koji se odnosi na ocjene, različita natjecanja i slično, čime se plasiraju na ljestvicu za upis u srednju školu (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2015). Srednjoškolski programi razlikuju se po trajanju – mogu trajati tri, četiri ili pet godina. Srednje se obrazovanje preklapa s ISCED 3 razinom (Eurydice, 2023). Nastava osnovnog i srednjeg obrazovanja, ISCED 1, 2 i 3 razina, u Hrvatskoj je propisana nacionalnim kurikulumima, nastavnim planovima i programima

za pojedini predmet te školskim kurikulumom. Učenici koji završe četverogodišnje ili peterogodišnje srednje obrazovanje polažu državni ispit, odnosno državnu maturu koju provodi Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja (NCVVO). Taj se ispit sastoji od obveznog i izbornog dijela. Obvezni su predmeti Hrvatski jezik, Matematika te strani jezik (najčešće Engleski jezik) Svaki od tih predmeta ima i dvije razine – višu A razinu i osnovnu B razinu. U okviru izbornih predmeta prijavljuju se predmeti koje učenik želi polagati ili mu trebaju za upis na visoko obrazovanje, najviše se na jednom roku mogu prijaviti šest izbornih predmeta (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023a). Visoka učilišta najmanje šest mjeseci prije početka nastave objavljuju uvjete koje traže za upis: broj mjesta, postupak, podatke o ispravama koje se podnose te rokove za prijavu na natječaj i upis. Neka učilišta traže dodatnu provjeru kompetencija, znanja i vještina za upis na visoko učilište i veću važnost pridaju tim ispitima nego državnoj maturi (Agencija za znanost i visoko obrazovanje <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/uloga-azvo-u-sustavu-visokog-obrazovanja-i-znanosti-rh>). Važno je napomenuti kako je Hrvatska pristupila Bolonjskom procesu visokog obrazovanja 2001. godine (Agencija za znanost i visoko obrazovanje, <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/uloga-azvo-u-sustavu-visokog-obrazovanja-iznanosti-rh>). Visoko obrazovanje obično traje između tri i pet godina. Programi preddiplomskog studija traju najčešće tri godine, ponekad i četiri, te se preklapaju s ISCED 6 razinom dok se diplomski programi preklapaju s ISCED 7 razinom i obično traju dvije godine, neki programi i jednu godinu. Programi integriranog preddiplomskog i diplomskog studija preklapaju se s ISCED 7 razinom i najčešće traju pet godina. Doktorski studij u Hrvatskoj traje minimalno tri godine te ga pristupnik mora završiti u roku od osam godina. To je najviši stupanj formalnog obrazovanja čiji je cilj izobrazba doktora znanosti i umjetnosti s izradom doktorskog rada utemeljenim na izvornom istraživanju (Sveučilište u Zagrebu, <http://www.unizg.hr/istrazivanje/doktorski-studiji/>). Shematski prikaz obrazovanja u Hrvatskoj prikazan je na slici 1 (Eurydice, 2023).

Slika 1. Shematski prikaz obrazovanja u Republici Hrvatskoj (Eurydice, 2018)

4.2. Nastavni predmeti po razredima

U obrazovnom sustavu Republike Hrvatske (u danjem tekstu Hrvatska) nastavni predmeti dijele se na obvezne, izborne i na ostale oblike neposrednog odgojno-obrazovnog rada. Svi predmeti u osnovnom obrazovanju prikazani su u tablici 16. U srednjem obrazovanju predmeti se razlikuju prema izboru srednjeg obrazovanja. Hrvatski obrazovni sustav unazad nekoliko godina počeo se mijenjati, tako se u osnovno obrazovanje kao obvezan predmet uvela Informatika koje u tablici iz 2006. godine nema (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2018a).

Tablica 16. Nastavni predmeti u osnovnom obrazovanju Republike Hrvatske

(Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa, 2006)

Nastavni predmet	Razredi							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Obvezni predmeti								
Hrvatski jezik	+	+	+	+	+	+	+	+
Likovna kultura	+	+	+	+	+	+	+	+
Glazbena kultura	+	+	+	+	+	+	+	+
Strani jezik	+	+	+	+	+	+	+	+
Matematika	+	+	+	+	+	+	+	+
Priroda					+	+		

Informatika	+	+	+	+	+	+	+	+
Biologija							+	+
Kemija							+	+
Fizika							+	+
Priroda i društvo	+	+	+	+				
Povijest					+	+	+	+
Geografija					+	+	+	+
Tehnička kultura					+	+	+	+
Tjelesna i zdravstvena kultura	+	+	+	+	+	+	+	+
Izborni predmeti								
Vjeronauk	+	+	+	+	+	+	+	+
Strani jezik				+	+	+	+	+
Ostali oblici neposrednog odgojno-obrazovnog rada								
Dopunska nastava	+	+	+	+	+	+	+	+
Dodatna nastava	+	+	+	+	+	+	+	+
Sat razrednika	+	+	+	+	+	+	+	+

4.3. *Mehanizmi prijelaza iz nižeg stupnja u viši stupanj*

Prvi prijelaz događa se nakon vrtićkog, odnosno ranog i predškolskog odgoja nakon kojeg dijete prelazi iz ISCED 0 razine u ISCED 1 razinu, odnosno osnovno obrazovanje. Taj se proces opisuje kao proces promjene odgojno-obrazovnog okruženja. U ovom prelasku iz jednog u drugi stupanj događa se najveća promjena za dijete koje iz slobodne igre ulazi u razred gdje se njegova uloga u potpunosti mijenja – smanjena je autonomija odlučivanja, njegov se identitet mijenja, odnosno identitet sudionika procesa, strategija kao i samog oblika učenja (Visković, 2018). U obrazovnom sustavu Hrvatske ne postoje mehanizmi prijelaza iz ISCED 1 razine u ISCED 2 razinu, odnosno iz razredne nastave u predmetnu nastavu. Nakon uspješnog završetka obveznog osnovnog obrazovanja ISCED 1 i 2 razine učenik koji nastavlja svoje školovanje prijavljuje se putem mrežnih stranica u određenu školu u kojoj mu je prema bodovima dodijeljeno mjesto na bodovnoj ljestvici. Učenik bodove ostvaruje na temelju svojih stečenih ocjena u predmetnoj nastavi, ISCED 2 razini te na temelju natjecateljskih postignuća (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2015). Po uspješnom završetku srednjeg četverogodišnjeg obrazovanja učenik se može kvalificirati na visoko obrazovanje. No, da bi učenik u tome uspio u Republici

Hrvatskoj mora uspješno položiti ispit državne mature koju provodi NCVVO. Uvjet da učenik upiše fakultet uspješno su položeni ispiti državne mature iz predmeta Hrvatski jezik, Strani jezik i Matematika, potom se rezultat u bodovima zbraja s ocjenama u bodovima. Cilj je državne mature utvrditi postignuća u temeljnim znanjima i kompetencijama učenika (Sekulić Erić, 2022). Također, pojedina sveučilišta traže dodatne provjere znanja, vještina i kompetencija koje individualiziraju (Agencija za znanost i visoko obrazovanje, <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/uloga-azvo-u-sustavu-visokog-obrazovanja-iznanosti-rh>). Za upis na doktorski studij pristupnik se prijavljuje na natječaj koji raspisuje fakultet ili akademija, tim su natječajem propisani uvjeti za upis za određeni doktorski studij. Često je od pristupnika tražen određen uspjeh na diplomskom studiju, preporuka sveučilišnih profesora kao i mentora. Prijemni postupak uključuje i razgovor o istraživačkom radu (Sveučilište u Zagrebu, <http://www.unizg.hr/istrazivanje/doktorski-studiji/>).

4.4. Načini vrednovanja

Vrednovanje definiramo kao sustav prikupljanja podataka u procesu učenja i postignutoj razini kompetencija. U Hrvatskoj vrednovanje je prikazano brojčanom ocjenom: nedovoljan (1), dovoljan (2), dobar (3), vrlo dobar (4) i odličan (5). U prvom se polugodištu prvog razreda brojčane ocjene ne koriste, već se koriste opisne ocjene. Sam način, kao i postupci i elementi vrednovanja, propisani su nacionalnim i predmetnim kurikulumom, nastavnim planom i programom, strukovnim kurikulumom, školskim kurikulumom, Pravilnikom o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi te pravilima ponašanja učenika koje donosi škola. Elemente ocjenjivanja određenog predmeta određuje učitelj s ostalim učiteljima istog predmeta. Uspjeh učenika ocjenjuje se na temelju primjene učenikovih znanja u izvođenju zadataka, samostalnosti i vještina. Uspjeh učenika može se provjeravati usmeno i pismeno. Usmeno provjeravanje ne mora biti unaprijed najavljeno te po učeniku ne smije trajati dulje od 10 minuta. Pisano provjeravanje mora se unaprijed najaviti i postoji ono duže od 15 minuta koje nazivamo pismena provjera, i kratka pisana provjera s trajanjem do 15 minuta. Također, učenici na kraju godine dobivaju ocjenu iz vladanja za što se dodjeljuje opisna ocjena: loše, dobro i uzorno vladanje. Zaključna ocjena, koja je rezultat ukupnog procesa vrednovanja kroz cijelu školsku godinu, ne mora proizlaziti iz aritmetičke sredine ocjena pojedinog predmeta. Nerijetko učitelji ocjene zaključuju s pomoću aritmetičke sredine, na primjer ocjena 3,50 zaokružuje se kao ocjena vrlo dobar (4). Ocjene čiji je decimalni broj veći od 50 zaokružuju se na višu ocjenu (Sekulić Erić, 2022).

4.5. *Metode poučavanja*

Učitelj bi u razredu trebao primjenjivati što više različitih metoda kojima bi učenici usvajali nova znanja i vještine, ali i vrijednosti, te samim time oblikovali svoje stavove. Učitelji imaju autonomiju u izboru korištenja metoda poučavanja i učenja uzimajući u obzir sposobnosti učenika te njihovu spremnost. Korištenjem različitih metoda učenike se potiče na aktivno sudjelovanje i odgovornost, kako u nastavi, tako i u svakodnevnom životu. Diković (2016) navodi kako se najčešće primjenjuju metode aktivnog i suradničkog učenja i poučavanja, a nakon toga uobičajene (frontalni oblik nastave) metode (Diković, 2016).

4.6. *Inicijalno obrazovanje učitelja u Republici Hrvatskoj*

Obrazovanje učitelja razredne nastave zbog svoje specifičnosti inicijalnog primarnog obrazovanja integrirani je petogodišnji studij dok je inicijalna faza učitelja predmetne nastave najčešće u trajanju od tri godine preddiplomskog i dvije godine diplomskog studija. Visoka učilišta imaju značajnu ulogu jer je osposobljavanje učitelja od iznimne važnosti i odgovornosti – moraju osmisliti i provoditi nastavne programe s adekvatnim odnosnom stručnog i znanstvenog dijela programa te pedagoškog, psihološkog, didaktičkog i metodičkog osposobljavanja. Iako se pojedini učiteljski studiji razlikuju, njihova jezgra čini četiri jednake komponente: studij predmeta (struke), studij obrazovnih znanosti (psihologije, pedagogije, didaktike), studij metodika i školska praksa. Zastupljenost pojedine komponente ovisi o stupnju za koji se učitelj osposobljava. Tako je na studiju razredne nastave zastupljenost sadržaja znanosti i struke u odnosu na sadržaje obrazovnih znanosti s metodikama jednaka. Studijski programi inicijalnog obrazovanja učitelja razredne nastave organizirani su prema simultanom sukcesivnom modelu izobrazbe koji omogućuje istodobno savladavanje struke i obrazovne znanosti dok je u pravilu obrazovna znanost pred kraj studija (Kostović-Vranješ, 2015).

4.7. *Uvođenje učitelja u praksu (stručni ispit) u Republici Hrvatskoj*

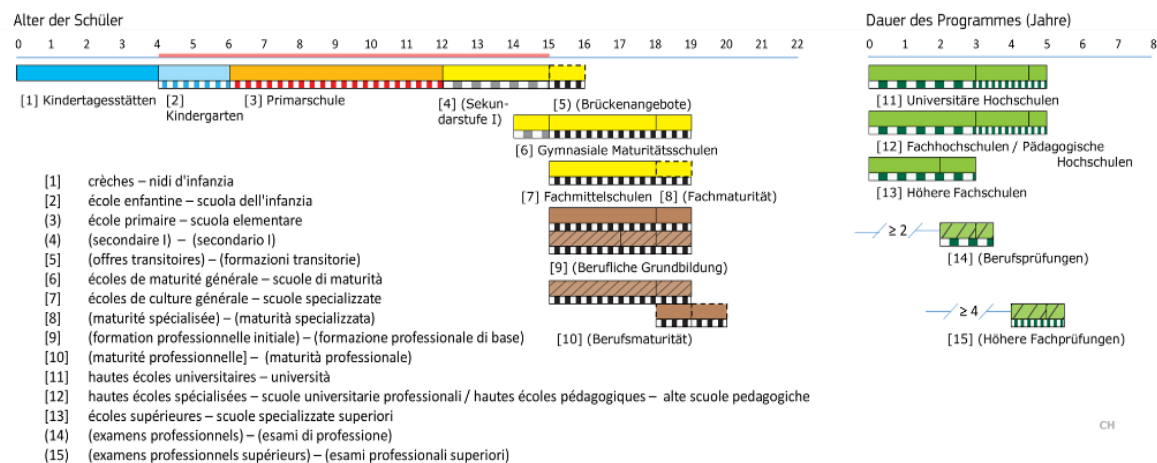
Nakon završenog petogodišnjeg integriranog preddiplomskog i diplomskog učiteljskog studija učitelj se prijavljuje na javni natječaj škole kamo odlazi kao pripravnik te mora odraditi pripravničko stažiranje u trajanju od jedne godine. Za vrijeme stažiranja pripravnik ima dodijeljenog mentora koji je iste struke kao i on te ima položen stručni ispit. Pripravnik je dužan biti na 30 sati svog mentora tijekom stažiranja, a mentor mora biti na ukupno 10 pripravnikovih sati. Pripravnik može tijekom svog stažiranja promijeniti školu, a pripravnički staž mu se dalje

nastavlja. Kada je pripravnik radio ukupno 365 dana, prijavljuje se na ispit koji provodi Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Za učitelje stručni ispit sastoji se od pisanoga rada, napisane pripreme za nastavni sat, izvođenja nastavnoga sata i usmenoga ispita. Ispitno povjerenstvo na stručnom ispitu čine: izvrsni savjetnik ili savjetnik Ministarstva, ispitivač metodike, učitelj sustručnjak pripravnika, ravnatelj škole i učitelj hrvatskog jezika (Ministarstvo prosvjete i športa, 2003). Nakon uspješno položenog stručnog ispita učitelj započinje samostalno, bez mentora, vršiti svoje učiteljske dužnosti, a kasnije odlazi na stručna usavršavanja i ako želi može napredovati u zvanje mentora, savjetnika i izvrsnog savjetnika (Sekulić Erić, 2022).

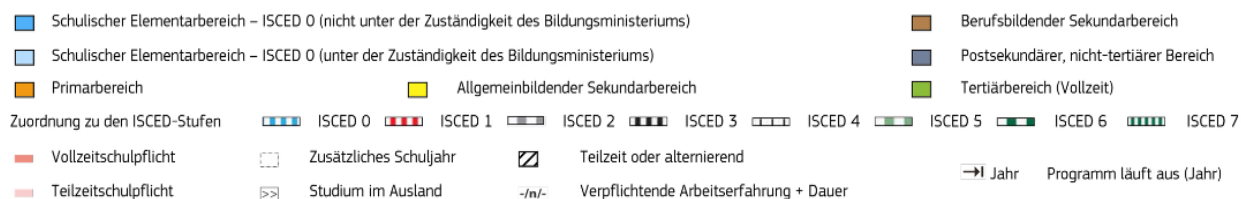
5. Obrazovni sustav Švicarske (Kanton Ticino)

5.1. Klasifikacija obrazovanja prema ISCED klasifikaciji u švicarskom kantonu Ticino Švicarska je savezna i višejezična država s decentraliziranim obrazovnim sustavom.

Na svakom od ukupno 26 kantona (država) jednaka je odgovornost primarnog obrazovanja dok je odgovornost za srednje opće i strukovno, kao i visoko obrazovanje, odgovornost na Saveznoj vladi. U obrazovnom sustavu postoje pojedinosti koje se preklapaju u nekoliko kantona, a taj se obrazovni sustav može vidjeti na slici 2 (Eurydice, 2023).

Anmerkung: In den meisten Kantonen beginnt die Schulpflicht mit 4 Jahren (in einigen mit 5 oder 6 Jahren).

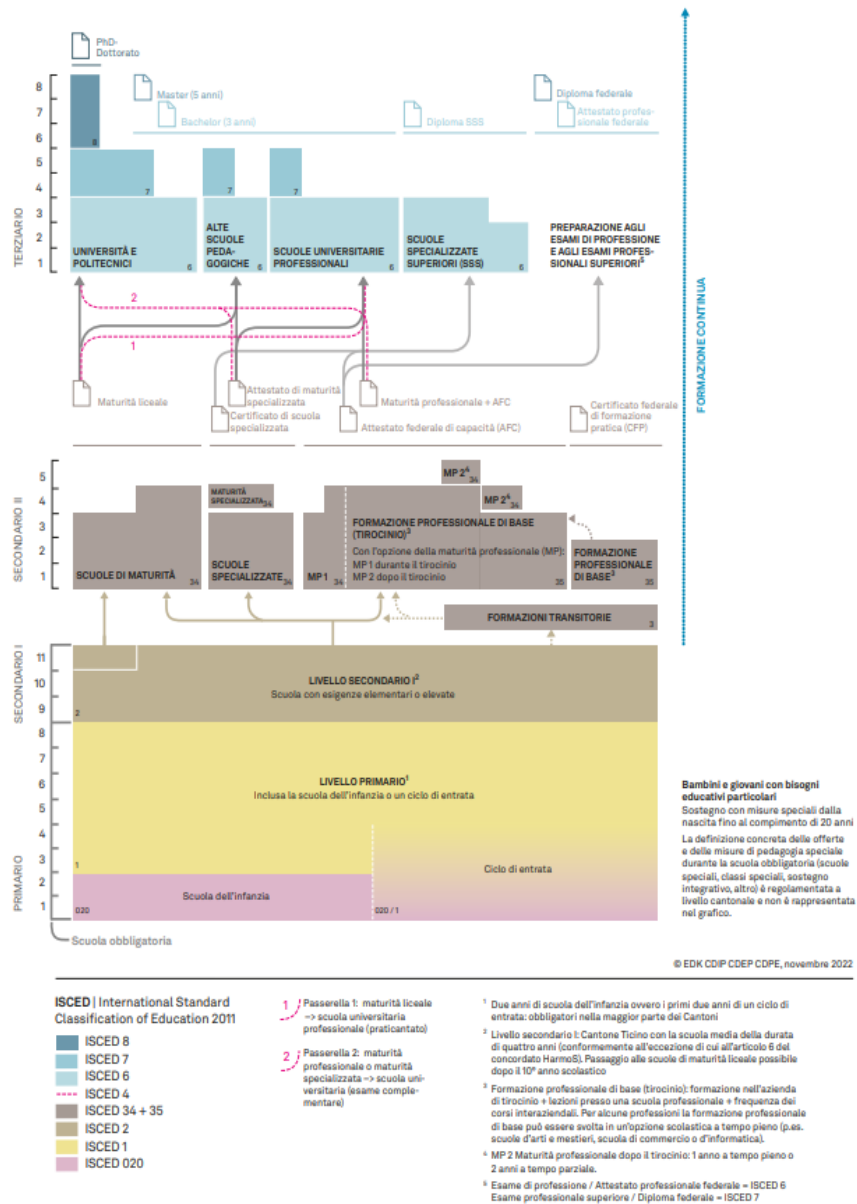

Slika 2. Sličnosti obrazovnog sustava u većini kantona (Eurydice, 2023)

Kanton Ticino (u danjem tekstu Ticino) najjužniji je kanton u Švicarskoj, a ujedno i jedini kanton talijanskog govornog područja (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021). Kako je kanton smješten između Švicarske i talijanskih pokrajina Lombardije i Piemonte često se kaže „la Svizzera italiana“ što možemo prevesti kao „talijanska Švicarska“ (Il Ticino in breve, 2012). Obrazovanje u Ticinu dijeli se u četiri kategorije: primarno, sekundarno I, sekundarno II i tercijarno obrazovanje (Eurydice, 2023). Obvezno obrazovanje u Švicarskoj traje jedanaest godina. Primarna razina uključuje i dvije godine najranijeg odgoja i obrazovanja ili prve dvije godine ulaznog ciklusa, odnosno predškolskog programa, i traje ukupno osam godina dok je Ticino jedini kanton u kojem primarno obrazovanje traje sedam godina (Eurydice, 2022). Najčešće djeca u obvezno obrazovanje ulaze s četiri godine. Takav organizacijski sustav predviđa pohađanje istog razreda djece od četiri do sedam, odnosno osam godina. Kantoni samostalno određuju dob za ulazak u osnovnu školu (Sistema educativo Svizzera, <https://www.edk.ch/it/sistema-educativo-ch/scuola-obbligatoria/primario>). Nastava je organizirana cjelodnevno uz dvosatnu pauzu za ručak (Eurydice, 2022). Na primarno se obrazovanje nastavlja sekundarno I obrazovanje koje u Ticinu traje četiri godine i preklapa se s ISCED 2 razinom. Sekundarna I razina u Švicarskoj se naziva „Media“ što prevodimo kao 'Srednja', a nakon dvije godine, odnosno nakon završenog drugog razreda koji su

u Ticinu isti za sve učenike, učenici se dijele prema uspješnosti. Na završetku drugog razreda sekundarnog I obrazovanja proučavaju se ocjene iz matematike i njemačkog jezika, tako da se u „terca media“, odnosno ‘trećem srednje’, učenici dijele prema razinama iz matematike i njemačkog jezika i razinama sposobnosti, u čemu su najbolji. Učenici se dijele prema trima različitim modelima: diferencirani, kooperativni i integrirani model prema kojem završavaju sekundarno I obrazovanja, to jest ISCED 2 razinu (Sistema educativo Svizzera, <https://www.edk.ch/it/sistema-educativo-ch/scuola-obbligatoria/sec-1>). Sekundarna II razina, odnosno ISCED 34 i 35, dodijeljena je za opće i strukovno obrazovanje. Opće škole s maturom, npr. gimnazija, učenicima ne daje stručnu kvalifikaciju te ih priprema za ulazak u tercijarno obrazovanje. U strukovnom obrazovanju učenike se priprema za određenu specifičnu kvalifikaciju, a takav se oblik stjecanja kvalifikacija pretežno odvija u praksi (na poslu koji će učenik nakon završetka školovanja obavljati) uz nastavu koja je obično zastupljena u manjoj mjeri. Praksa i škola obično su podijeljeni po danima u tjednu iako može biti ponuđena i praksa na puno radno vrijeme. Strukovni programi obično su u trajanju od tri ili četiri godine, s time da učenici nakon završene tri godine mogu upisati i četvrtu godinu kako bi mogli polagati maturu i upisati fakultet. Kod takvih učenika postoje određena ograničenja u biranju fakulteta (Sistema educativo Svizzera, <https://www.edk.ch/it/sistema-educativo-ch/postobbligatorio/secondario-II>). Tercijarna razina ili visoko strukovno obrazovanje pruža programe osposobljavanja za stručne aktivnosti i upravljačke funkcije koje zahtijevaju temeljitu pripremu te se koriste za osposobljavanje menadžera i specijalizaciju stručnjaka. Visoko stručno obrazovanje uključuje programe viših stručnih škola i državni stručni ispit i viši državni stručni ispit. U mnogim zemljama odgovarajuće obuke provode se na sveučilištima, no SEFRI (Državno tajništvo za obrazovanje, istraživanje i inovacije) je u namjeri jačanja višeg strukovnog obrazovanja zajedno sa suradnicima iz strukovnog obrazovanja razvilo oznake na engleskom jeziku za kvalifikacije višeg strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. U Švicarskoj postoje tri vrste sveučilišta: sveučilišta, sveučilišta primijenjenih znanosti i visoke pedagoške škole. Pristup sveučilištima ostvaruje se preko svjedodžbe sekundarnog II obrazovanja, a sam program orijentiran je na istraživanje. Sastoje se od deset kantonalnih sveučilišta i dva savezna instituta za tehnologiju koji ovise o Konfederaciji. Doktorski studij izvodi se isključivo na sveučilištu. Sveučilišta primijenjenih znanosti pružaju osposobljavanje temeljeno na istraživanju i na praksi. Pristup takvim sveučilištima ostvaruje se preko svjedodžbe o stručnoj zrelosti, ali postoje i drugi načini pristupa. Trenutno postoji osam javnih i jedno privatno sveučilište primijenjenih znanosti. Visoke

pedagoške škole, odnosno učiteljska sveučilišta, odgovorna su za osposobljavanje i kontinuirano obrazovanje učitelja. Visoke škole pripadaju obilježjima sveučilištima primijenjenih znanosti, no njihova je namjera osposobljavanje učitelja za osnovnu školu i nižu sekundarnu razinu. Nakon završetka magisterija i ispunjavanjem dodatnih uvjeta omogućuje se pristup doktorskom studiju. Doktorat zahtijeva opširan i osobni istraživački rad za koji su studenti pripremani na sveučilištima gdje im je omogućen pristup specijaliziranim zadacima i funkcijama koje zahtijevaju visoku razinu pripremljenosti (Sistema educativo Swizzero, <https://www.edk.ch/it/sistema-educativo-ch/postobbligatorio/terziario/universita>). Doktorski studiji najčešće traju između tri i pet godina (Eurydice, 2022).

Slika 3. Shematski prikaz obrazovanja u kantonu Ticino (CPDE, <https://www.cdpe.ch/it/sistema-educativo/grafico>)

5.2. Nastavni predmeti po razredima

Nastavni predmeti po razredima osnovnog i sekundarnog I obrazovnog sustava kantona Ticino nalaze se u tablicama 17, 18 i 19. Kod sekundarnog II obrazovanja nastavni predmeti razlikuju se ovisno o izboru daljnjeg obrazovanja.

Tablica 17. Nastavni predmeti osnovnog obrazovanja u kantonu Ticino
(Divisione della scuola Ufficio delle scuole comunali, 1984)

Predmet		Razredi				
		1.	2.	3.	4.	5.
Talijanski jezik		+	+	+	+	+
Francuski jezik				+	+	+
Matematika		+	+	+	+	+
Okoliš		+	+	+	+	+
Aktivnosti izražavanja	Fizika	+	+	+	+	+
	Grafičke aktivnosti, slikarstvo, masovni mediji	+	+	+	+	+
	Kreativnost	+	+	+	+	+
	Pjevanje i glazba	+	+	+	+	+
Vjeronauk		+	+	+	+	+
Rekreacija		+	+	+	+	+

Tablica 18. Nastavni predmeti u prvom i drugom razredu sekundarnog I obrazovanja u kantonu Ticino
(Dipartimento dell'educazione, della cultura e dello sport, Divisione della scuola, Ufficio dell'insegnamento medio, 2004, str. 14)

Predmet	1.razred	2.razred
Talijanski jezik	+	+
Francuski jezik	+	+
Njemački jezik		+
Povijest i građanstvo	+	+
Geografija	+	+
Matematika	+	+
Prirodne znanosti	+	+
Likovno obrazovanje	+	+
Ručno i tehničko obrazovanje	+	+
Glazbeno obrazovanje	+	+
Tjelesno obrazovanje	+	+
Vjeronauk	+	+
Sat razreda	+	+

Tablica 19. Nastavni predmeti u trećem i četvrtom razredu sekundarnog I obrazovanja u kantonu Ticino
(Dipartimento dell'educazione, della cultura e dello sport, Divisione della scuola, Ufficio dell'insegnamento medio, 2004, str. 15)

Predmet	3.razred	4.razred
Zajednički dio		
Talijanski jezik	+	+
Engleski jezik	+	
Geografija	+	+
Povijest i građanstvo	+	+
Prirodne znanosti	+	+
Likovno obrazovanje	+	
Glazbeno obrazovanje	+	
Tjelesno obrazovanje	+	+
Vjeronauk	+	+
Sat razred	+	+
Diferencirana razina		
Matematika	+	+
Njemački jezik	+	+
Sa smanjenim brojem		
Engleski jezik		+
Aktivnosti u laboratoriju		
Talijanski jezik		+
Prirodne znanosti		+
Izborni		
Latinski jezik	+	+
Francuski jezik	+	+
Mogućnost orijentacije (tehničke aktivnosti, primijenjena i dekorativna umjetnost, poslovanje)	+	+
Mogućnost izražavanja (likovno obrazovanje, glazbeno obrazovanje, tehničko crtanje)	+	+

5.3. *Mehanizmi prijelaza iz stupnja u stupanj*

Kanton određuje dob djeteta za ulazak u osnovnu školu. Ako djeca na referentni datum (uglavnom je to 31. srpnja) navršše traženu dob, s početkom školske godine, u rujnu, prelaze u osnovnu školu. Tada su djeca četiri ili pet godina starosti, na zahtjev roditelja moguće je odobriti prijevremeni ulazak, isto tako i odgoditi ulazak djeteta u osnovno obrazovanje. Učenici u pravilu u sekundarni I stupanj obrazovanja ulaze s navršениh jedanaest godina te se tek na kraju drugog razreda sekundarnog I obrazovanja klasificiraju prema ocjenama postignutima iz Matematike i Njemačkog jezika tako da treći razred započinju s diferenciranim programima za ta dva nastavna predmeta. Te se klasifikacije većim dijelom temelje na akademskom uspjehu učenika, preporuci učitelja, nerijetko i uz konzultacije s roditeljima, a ponekad mogu uključivati i prijemni ispit. Na kraju polugodišta ili na kraju godine učenicima se dodjeljuje svjedodžba koja odlučuje o prelasku učenika u sljedeći razred, a ujedno je učeniku bitna i za upis u sekundarno II obrazovanje. Uspješnost učenika za svaki predmet određena je brojčanom ocjenom od 1 do 6. Oni učenici koji ulaze u strukovno obrazovanje prije početka nastave, dužni su pronaći mjesto za obavljanje prakse. Učenici koji su uspješno završili opći program obrazovanja, upisuju se u tercijarno obrazovanje, no prije toga polažu maturu. Ovisno o vrsti sveučilišta upis uglavnom ima oblik svjedodžbe o završenoj maturi ili svjedodžbe o saveznoj maturi, ali su moguće i druge vrste upisa (Sistema educativo Swizzero, <https://www.edk.ch/it/sistema-educativo-ch/scuola-obbligat oria/sec-1>).

5.4. *Načini vrednovanja*

Način vrednovanja djece u vrtićima i u početnom razdoblju nema brojčanu ocjenu, no odgajatelj i učitelji nerijetko se služe evaluacijskim obrascima kao osnovom za evaluacijske intervjuje. Ocjenjivanje u obzir uzima osobni razvoj djeteta i usmjereno je na poticaj. Brojčane ocjene čine ljestvicu od 1 do 6, na kojoj je 6 najbolja ocjena, 4 je dovoljna, a manje od 4 je nedovoljna. U većini slučajeva učenici na kraju polugodišta dobivaju ocjene ili izvješća o učenju. Akademski uspjeh ocjenjuje se s namjerom kao osnova za napredovanje u sljedeći razred ili višu razinu (Sistema educativo Swizzero, <https://www.edk.ch/it/sistema-educativo-ch/postobbligatorio/terziario/asp>). Zbog složenosti procesa ocjenjivanja ocjenjivanje je podijeljeno na formativno, sumativno i certifikacijsku procjenu. Formativno ocjenjivanje oblik je stalne provjere i promatranja koje provodi učitelj tijekom procesa učenja i samoprocjene učenika. Formativna procjena koristi se kako bi učenik spoznao vlastiti napredak i nedostatke, a učitelj učeniku pružio upute za

napredovanje. Sumativno vrednovanje koristi se na kraju neke cjeline, učitelj u pravilu sumativnu ocjenu dodjeljuje u prosudbi ili u bilješku koja je osnova za certifikacijsku procjenu. Certifikacijska procjena mišljenje je koje izražava škola na kraju razdoblja osposobljavanja usmjerenog na pojedinca i zainteresirane institucije ili vanjske subjekte.

5.5. *Metode poučavanja*

Prve dvije godine osnovnog obrazovanja primjenjuje se diferencirana nastava dok se nakon dvije godine nastava počinje održavati frontalno kao priprema za srednjoškolsko obrazovanje. Zbog razvoja učenika srednja škola prisiljena je pružiti mogućnost kreativnih, izbornih prostora te diferenciranih putova kroz koje će promicati i disciplinarnu obuku i dimenziju opće obuke (Repubblica e Cantone Ticino, Dipartimento dell'educazione, della cultura e dello sport Divisione della scuola, 2015). Učitelji primjenjuju pragmatičan pristup u kojem se prednost daje radu, stoga teorija prati taj pristup i temelji se na vježbi, a na taj se način učeniku omogućuje razvoj širokog spektra vještina (Addimando, Zudini, 2016).

5.6. *Inicijalno obrazovanje učitelja u Švicarskoj (kanton Ticino)*

Za primarnu razinu (uključujući i vrtićku), nižu sekundarnu razinu, škole s maturom i specijalističke škole te učiteljska zanimanja u pedagoško-terapeutskom sektoru obrazovanje se provodi na sveučilištima. Kategoriji sveučilišta primijenjenih znanosti pripadaju i visoka učilišta primijenjenih znanosti zbog svojih praktično usmjerenih studija i istraživanja, no rade na drugačiji način. Propisi o priznavanju diploma Konferencije kantonalnih ministara obrazovanja pravni je temelj na nacionalnoj razini. Ustroj rada učiteljskih sveučilišta uključuje nastavu, odnosno osposobljavanje i kontinuirano obrazovanje, istraživanje i razvoj s praktičnim usmjerenjima kao i pružanje usluga. Programima obrazovanja učitelji ostvaruju stručnu kvalifikaciju i uključuju aspekte specijalističkog istraživanja, disciplinarnu didaktiku, odgojne znanosti i stručne prakse. Intencija je prijenos znanstvenih i praktičkih vještina za obrazovanje i osposobljavanje učenika različitih školskih razina ili djece s posebnim potrebama. Prema uredbi Vijeća za visoko obrazovanje o koordinaciji nastave u švicarskim visokim školama osposobljavanje učitelja ostvaruje se po modelu s preddiplomskim i magistarskim studijima. Samo trajanje studija ovisi o odabranom smjeru, na kraju studija polaznici dobivaju diplomu učitelja odgovarajuće školske razine ili stručnu diplomu iz područja pedagoške terapije kao i diplomu prvostupnika ili magistra. Diploma magistra dobiva se u okviru specijaliziranog znanstvenog studija (Sistema educativo

Swizzero, <https://www.edk.ch/it/sistema-educativo-ch/postobbligatorio/terziario/asp>).
Obrazovanje za učiteljicu osnovne razine obrazovanja, ili onu predškolsku razinu, u trajanju je od tri godine nakon čega su učiteljice prvostupnice osnovnog ili predškolskog obrazovanja (SUPSI, <https://www.supsi.ch/dfa/bachelor-diploma-master/bachelor/insegnamento-scuola-elementare.html>).

5.7. *Uvođenje učitelja u praksu (stručni ispit) u Švicarskoj (kanton Ticino)*

Nakon završenog učiteljskog studija učitelj se javlja na javni natječaj čije opće odredbe objavljuje Upravi odjel za obrazovanje, kulturu i sport te ga, ukoliko zadovoljava uvjete odredbe, škola zapošljava. Uvjet za zapošljavanje u nastavi strukovnih škola jest najmanje šest mjeseci radnog iskustva u poduzeću u švicarskom nacionalnom kontekstu (Dipartimento dell'educazione, della cultura e dello sport, <https://www4.ti.ch/decs/dfp/docenti/insegnare-nelle-scuole-professionali/procedura-di-assunzione>).

6. **Usporedba obrazovnog sustava Republike Hrvatske i Švicarske (kanton Ticino)**

6.1. *Usporedba na razini ISCED klasifikacije*

Obrazovni sustav Republike Hrvatske i švicarskog kantona Ticino imaju određene razlike, ali i podudarnosti u nekim dijelovima sustava. Sustavi obju država dijele se u četiri skupine, te skupine nemaju iste nazive, no postoji određena podudarnost. Sekundarno II obrazovanje Ticina preklapa se sa srednjim obrazovanjem u Republici Hrvatskoj u trajanju i biranju smjera obrazovanja (općeg ili strukovnog). Obvezno obrazovanje u Ticinu traje jedanaest godina dok u Republici Hrvatskoj traje tri godine manje, odnosno osam godina zbog toga što u Ticinu obvezno obrazovanje započinje još u predškolskoj dobi, odnosno kada dijete navršši četiri godine. U oba sustava roditelji mogu zatražiti odgodu upisa djeteta u obrazovni sustav. Isto tako, mogu zatražiti i prijevremeni upis. U Republici Hrvatskoj relevantni datum je 1. travnja, a u Ticinu to je 31. srpnja. Organizacija nastave je različita; Ticino ima cjelodnevnu nastavu uz dvosatnu pauzu za ručak dok je nastava u Republici Hrvatskoj organizirana u smjenama ovisno o broju učenika. Visoko obrazovanje u oba obrazovna sustava nema većih razlika; oba sustava visokog obrazovanja traju između tri do pet godina, u oba sustava postoje preddiplomski i diplomski studiji. No, u Ticinu se sveučilišta dijele u tri skupine: sveučilišta, sveučilišta primijenjenih znanosti i visoke pedagoške

škole. U Republici Hrvatskoj postoji i integrirani preddiplomski i diplomski studij koji najčešće traje pet godina. Doktorski studij u oba sustava odvija se na sveučilištima, u Republici Hrvatskoj ono traje minimalno tri godine s rokom da se završi unutar osam godina, a u Ticinu ono traje između tri i pet godina.

6.2. *Usporedba predmeta po razredima*

Nastavni predmeti u obrazovnim sustavima Republike Hrvatske i švicarskog kantona Ticino ne razlikuju se mnogo, no određene razlike postoje. Temeljni predmeti poput materinjeg jezika, matematike, umjetnosti, tjelesnog, prirode i stranog jezika nalaze se u oba sustava iako im sam naziv nije isti. No, u Ticinu postoje i dodatni obvezni predmeti stranog jezika jer je Švicarska višjezična zemlja pa učenici imaju mogućnost poznavanja više jezika. Također, u Ticinu nastavni predmeti su specijaliziraniji pa je tako opseg nastavnih predmeta veći.

6.3. *Usporedba prijelaznih mehanizama iz nižeg stupnja u viši stupanj*

Ne postoje značajne razlike među mehanizmima prijelaza iz nižeg u viši stupanj obrazovanja u obrazovnim sustavima Republike Hrvatske i švicarskog kantona Ticino. Ulaz u obvezno obrazovanje jednak je – prema dobrom kriteriju u oba obrazovna sustava; nakon toga u osnovnom obrazovanju nema mehanizama za prijelaz iz stupnja u stupanj. U sekundarnom I obrazovanju u Ticinu postoji podjela učenika prema uspjehu, ponekad može biti i s pomoću dodatnih konzultacija učitelja i roditelja, a može doći i do prijemnog ispita nakon čega su učenici podijeljeni i nastavu prate odvojeno. Za ulaz u ISCED 3 razinu učenicima su dovoljne svjedodžbe koje se dodjeljuju na kraju nastavne godine, i u Republici Hrvatskoj i u kantonu Ticino, na temelju kojih učenici ostvaruju bodove. Nakon završetka sekundarnog obrazovanja učenici koji su završili četverogodišnje obrazovanje polažu državnu maturu i upisuju se u tercijarno obrazovanje.

6.4. *Usporedba načina vrednovanja*

Najveća razlika u načinu vrednovanja je ona brojčana jer se u Republici Hrvatskoj za brojčano ocjenjivanje koriste brojeke od 1 do 5, a u Švicarskoj brojeke od 1 do 6. U predškolskom razdoblju ne koriste se brojčane ocjene, stoga se učitelji koriste evaluacijskim obrascima. U Ticinu vrednovanje je podijeljeno u tri skupine: formativno, sumativno i certifikacijsku procjenu, a u Republici Hrvatskoj nema definirane podjele, ali u prvom polugodištu prvog razredna osnovne škole nema brojčane ocjene već su one opisne, kasnije učenici dobivaju brojčane ocjene. Na kraju

svake školske godine učenicima se u Republici Hrvatskoj dodjeljuje i opisna ocjena za vladanje u tekućoj školskoj godini.

6.5. *Usporedba metoda poučavanja*

Učitelji u kantonu Ticino u prve dvije godine primjenjuju diferenciranu nastavu nakon čega počinju primjenjivati frontalni oblik nastave kao pripremu za daljnje školovanje. Za razvoj širokog spektra vještina učitelji se koriste pragmatičkim pristupom u kojem prednost daju radu, a teorija prati taj pristup i temelji se na vježbi. U Republici Hrvatskoj učitelji imaju autonomiju u izboru metoda poučavanja. Najčešće se koriste metodama aktivnog i suradničkog učenja, a zatim posežu za uobičajenim metodama (frontalni rad).

6.6. *Usporedba inicijalnog obrazovanja učitelja u Republici Hrvatskoj i Švicarskoj (kanton Ticino)*

Obrazovanje učitelja i u Republici Hrvatskoj i u Švicarskoj stječe se na sveučilištu. U Republici Hrvatskoj učiteljski studij traje pet godina, a u kantonu Ticino tri godine. U oba sustava sveučilišna nastava osmišljena je tako da učitelji steknu metodička, teorijska i praktična znanja kako bi osposobljavali učenike različitih školskih razina. U obrazovanju učitelja u Republici Hrvatskoj postoje moduli koje učitelji pri upisu odabiru. Moduli su nastavni predmeti čija je zastupljenost tijekom obrazovanja veća te učitelj može osim u ISCED 1 razini taj nastavni predmet predavati i u ISCED 2 razini. Najveća razlika inicijalnog obrazovanja učitelja u Republici Hrvatskoj i švicarskom kantonu Ticino jest samo trajanje sveučilišnog obrazovanja te samim time titula koju učitelj dobiva nakon završetka studija. U Republici Hrvatskoj učitelj ima titulu magistra dok u kantonu Ticino učitelj ima titulu prvostupnika.

6.7. *Uvođenje učitelja u praksu (stručni ispit) u Republici Hrvatskoj i Švicarskoj (kanton Ticino)*

Nakon završetka sveučilišnog obrazovanja učitelji, kako u Republici Hrvatskoj, tako i u Kantonu Ticino, prijavljuju se na javni natječaj škole. U Ticinu jednini je uvjet da učitelj ima najmanje šest mjeseci iskustva rada u poduzeću u švicarskom nacionalnom kontekstu. U Republici Hrvatskoj učitelj mora odraditi jednu godinu staža u školi, a nakon toga u roku od jedne godine položiti stručni ispit; kada uspješno položi stručni ispit, počinje samostalno obavljati dužnosti učitelja.

7. Zaključak

Obrazovni sustav kompleksan je sustav koji zahtijeva velik broj stručnjaka kako bi oformili kvalitetan sustav i zadovoljili sva područja znanosti i prakse. Svaka država samostalno stvara obrazovni sustav koji prilagođava svom području i kulturi. Upravo to je razlog zbog kojeg je teško uspoređivati obrazovne sustave dviju različitih država. Zbog toga je UNESCO odobrio međunarodnu standardnu klasifikaciju obrazovanja, odnosno ISCED klasifikaciju, koja uvelike olakšava usporedbu dvaju obrazovnih sustava. ISCED klasifikacija obuhvaća sve obrazovne programe formalnog obrazovanja, odnosno sveukupan proces obrazovanja od najranije dobi do dolaska na tržište rada, ali i obrazovanje kroz život. Intencija ISCED klasifikacije je svakom obrazovnom programu u svijetu odrediti razinu i obrazovnu skupinu te na taj način omogućiti uspoređivanje obrazovnih sustava prema jedinstvenom kriteriju.

Republika Hrvatska i Švicarska naizgled su države koje djeluju potpuno različito, no kada je riječ o obrazovnim sustavima razlike nisu velike. Od upisa u obvezni obrazovni sustav preko nastavnih predmeta, metoda vrednovanja, načina poučavanja, mehanizama prelaska iz stupnja u stupanj, sve do doktorskog studija razlike u obrazovnim sustavima Republike Hrvatske i švicarskog kantona Ticino postoje, no one nisu velike. Najveća razlika odnosi se na trajanje obveznog obrazovanja, dob ulaska u obvezno obrazovanje, vremensku organizaciju nastave, selekciju učenika sekundarnog I obrazovanja gdje se učenike usmjerava na ono u čemu su učenici najbolji i razvijaju se njihove vještine. Također, razlike su vidljive i kod ulaska u škole nakon završenog učiteljskog studija jer u Ticinu učitelji završavaju tri godine sveučilišnog obrazovanja i započinju rad u školi, a učitelji u Republici Hrvatskoj moraju odraditi jednu godinu staža te nakon toga u roku od jedne godine uspješno položiti stručni ispit.

Može se zaključiti kako se obrazovni sustav Republike Hrvatske i obrazovni sustav švicarskog kantona Ticino ne razlikuju u znatnoj mjeri. Švicarska je jako razvijena zemlja na svim područjima dok Republika Hrvatska nije toliko razvijena kao Švicarska, ipak Republika Hrvatska ima obrazovni sustav koji ne zaostaje mnogo za razvijenom Švicarskom. Republika Hrvatska zadnjih godina mnogo radi na poboljšanju svog obrazovnog sustava kako bi obrazovanje u Republici Hrvatskoj bilo na zavidnoj razini.

8. LITERATURA

1. Addimando, L. i Zudini, V.(2016). *La formazione degli insegnanti nel Canton Ticino*. Preuzeto: 1. 6. 2023. https://www.openstarts.units.it/bitstream/10077/13295/1/Addimando_Zudini.pdf
2. Agencija za znanost i visoko obrazovanje. *Sustav visokog obrazovanja* na adresi <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/uloga-azvo-u-sustavu-visokog-obrazovanja-i-znanosti-rh> (29. 5. 2023.)
3. Delegato cantonale all'integrazione degli stranieri, Divisione degli interni, Dipartimento delle istituzioni (2012). *Il Ticino in breve*. Preuzeto: 1. 6. 2023. https://www4.ti.ch/fileadmin/DI/DI_DI/Documentazione/Iteg_ok_ita_raf.pdf
4. Diković, M. (2016). *Metode poučavanja i učenja u kurikulumskom pristupu građanskom odgoju i obrazovanju*. Preuzeto: 30. 5.2023. <https://hrcak.srce.hr/file/262723>
5. Dipartimento dell'educazione, della cultura e dello sport, Divisione della scuola, Ufficio dell'insegnamento medio (2004). *Piano di formazione della scuola media*. Preuzeto: 31. 5. 2023. file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/DIPLOMSKI%20RAD/20110203_Piano_di_formazione_SM.pdf
6. Divisione della scuola Ufficio delle scuole communal, (1984). *Programmi per la scuola elementare*. Preuzeto: 31. 5. 2023. file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/DIPLOMSKI%20RAD/programmi_v2.pdf
7. Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008). *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* na adresi https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html (31. 5. 2023.)
8. Državni zavod za statistiku (2001). *Metodologija nacionalne standardne klasifikacije obrazovanja* na adresi https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_11_105_1734.html (10. 5. 2023.)
9. Dubovicki, S. i Topolovčan, T. (2020a). Methodological and thematic trends: A Case study of two pedagogical journals in Croatia. U: A. Lipovec, J. Batič i E. Kranjec (Ur.), *New Horizons in Subject-Specific Education/Research Aspects of Subject-Specific Didactics* (str. 159 – 180). Maribor: University of Maribor, University Press.

10. Dubovicki, S. i Topolovčan, T. (2021). Methodological approaches to the inclusion of students with disabilities. *Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja*, 36(3-4), 148 – 165.
11. Dubovicki, S. i Velki, T. (2022). Methodological particularities in research on contemporary childhood in Croatia: A pedagogical–psychological perspective. *Journal of Elementary Education*, 15(1), 91 – 104.
12. Dubovicki, S. i Topolovčan, T. (2020b). Through the looking glass: Methodological features of research of alternative schools. *Journal of Elementary Education*, 13(1), 55 – 71.
13. Eurydice (2023). *Switzerland - Key features of the education system* na adresi <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/switzerland/overview> (31. 5. 2023.)
14. Eurydice (2022). *Switzerland: Primary education* na adresi <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/switzerland/primary-education> (6. 6. 2023.)
15. Eurydice (2022). *Switzerland: Primary education - Organisation of primary education* na adresi <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/switzerland/organisation-primary-education> (6. 6. 2023.)
16. Hartas, D. (Ur.). (2015). *Educational research and inquiry: Qualitative and quantitative approaches*. London: Bloomsbury Publishing
17. Kostović-Vranješ, V. (2015). *Inicijalno obrazovanje i profesionalno usavršavanje učitelja usmjereno prema osposobljavanju za promicanje obrazovanja za održivi razvoj*. Preuzeto: 30. 5. 2023. file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/Kostovic_Vranjes1.pdf
18. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2021). *obrazovanje*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44619> (12. 5. 2023.)
19. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2021). *Ticino*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61266> (31. 5. 2023.)
20. Lodico, M. L., Spaulding, D. T., i Voegtler, K. H. (2005). *Methods in educational research. From theory to practice*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

21. Matijević, M., Bilić, V. i Opić, S. (2016). *Pedagogija za učitelje i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga
22. Matijević, M. i Topolovčan, T. (2017). *Multimedijska didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
23. Mertens, D. M. (2010). *Research and evaluation in psychology and education. Integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.
24. Ministarstvo prosvjete i športa (2003). *Pravilnik o polaganju stručnog ispita učitelja i stručnih suradnika u osnovnom školstvu i nastavnika u srednjem školstvu* na adresi https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_05_88_1135.html (2. 6. 2023.)
25. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2023a). *Državna matura* na adresi <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/vrednovanje-i-osiguranje-kvalitete-u-sustavu-odgoja-obrazovanja/drzavna-matura/459> (29. 5. 2023.)
26. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2018a). *Kurikulum nastavnog predmeta Informatika za osnovne i gimnazije*. Preuzeto: 28. 5. 2023. https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/INF_kurikulum.pdf
27. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2018b). *Odgoj i obrazovanje* na adresi <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/109> (29. 5. 2023.)
28. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2018c). *Upis učenika u osnovnu školu* na adresi <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/djelatnost-odgoja-i-obrazovanja/upisi-u-odgojno-obrazovne-ustanove/upis-ucenika-u-osnovnu-skolu/964> (30. 5. 2023.)
29. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2023b). *Upis učenika u srednju školu i učeničke domove* na adresi <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/djelatnost-odgoja-i-obrazovanja/upisi-u-odgojno-obrazovne-ustanove/upis-ucenika-u-srednju-skolu-i-ucenicke-domove/965> (29. 5. 2023.)
30. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2015). *Pravilnik o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole* na adresi https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_05_49_981.html (30. 5. 2023.)

31. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2013). *Pravilnik o polaganju državne mature* na adresi https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_01_1_35.html (30. 5. 2023.)
32. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2006). *Nastavni plan i program za osnovnu školu* na adresi https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_09_102_2319.html (30. 5. 2023.)
33. Pastuović, N. (2006). *Usporedba strukture i uspješnosti srednjoeuropskoga i skandinavskog obrazovanja* na adresi https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/usporedba_strukture_i_uspjesnosti.pdf (12. 5. 2023.)
34. Repubblica e Cantone Ticino, Dipartimento dell'educazione, della cultura e dello sport Divisione della scuola, (2015). *Piano di studio della scuola dell'obbligo Ticinese*. Preuzeto: 30. 5. 2023. [file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/DIPLOMSKI%20RAD/Piano di studio della scola dell obbligo ticinese COMPLETO.pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/DIPLOMSKI%20RAD/Piano_di_studio_della_scola_dell_obbligo_ticinese_COMPLETO.pdf)
35. Ridley, D. (2012). *The literature review. A step-by-step guide for students*. Thousand Oaks, CA. Sage.
36. Scott, D. i Usher, R. (Ur.). (2002). *Understanding educational research*. London i New York: Routledge.
37. Sekulić Erić, I. (2022). *Priručnik za polaganje stručnog ispita pripravnika u osnovnim i srednjim školama*. Zagreb: Tiskara Zelina
38. Sistema educativo Svizzero. *Livello primario* na adresi <https://www.edk.ch/it/sistema-educativo-ch/scuola-obbligatoria/primario> (1. 6. 2023.)
39. Sistema educativo Svizzero. *Livello secondario I* na adresi <https://www.edk.ch/it/sistema-educativo-ch/scuola-obbligatoria/sec-1> (1. 6. 2023.)
40. Sistema educativo Svizzero. *Livello secondario II* na adresi <https://www.edk.ch/it/sistema-educativo-ch/postobbligatorio/secondario-ii> (1. 6. 2023.)
41. Sistema educativo Svizzero. *Livello terziario* na adresi <https://www.edk.ch/it/sistema-educativo-ch/postobbligatorio/terziario> (1. 6. 2023.)
42. SUPSI. *Insegnamento nella scuola elementare* na adresi <https://www.supsi.ch/dfa/bachelor-diploma-master/bachelor/insegnamento-scuola-elementare.html> (1. 6. 2023.)

43. Sveučilište u Zagrebu (2018). *Vodič kroz doktorske studije sveučilišta u Zagrebu*. Preuzeto: 27. 5. 2023. <http://www.unizg.hr/istrazivanje/doktorski-studiji/>
44. Topolovčan, T. (2016). Art-based research of constructivist teaching. *Croatian Journal of Education*, 18(4), 1141 – 1172.
45. Topolovčan, T. (2020). Certain dilemmas and opportunities to research the role of digital media in teaching and learning. U: A. Peko, M. Ivanuš Grmek, i D. Delcheva (Ur.), *Didactic Challenges III: Didactic Retrospective and Perspective Where/How do we go from here?* (str. 376 – 388). Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
46. Topolovčan, T. (2017). Utemeljena teorija u istraživanjima odgoja i obrazovanja. S. Opić, B. Bogonar i S. Ratković (Ur.), *Novi pristupi metodologiji istraživanja odgoja* (str. 129 – 149). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
47. UNESCO (2011). *International Standard Classification of Education ISCED 2011*. Preuzeto: 28. 3. 2023. <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>
48. Visković, I. (2018). *Transition Processes form Kindergarten to Primary School*. Preuzeto: 27. 5. 2023. <https://hrcak.srce.hr/file/326843>
49. Woods, P. (1986). *Inside schools. Ethnography in educational research*. London i New York: Routledge.
50. Žitinski, M. (2006). *Obrazovanje je moralni pojam* na adresi <https://hrcak.srce.hr/file/12311> (15. 5. 2023.)

9. Biografska bilješka o autoru

Ana Miloloža rođena je u Zagrebu 11. siječnja 2000. godine. Prvi razred upisuje 2006. godine u II. osnovnoj školi Vrbovec (danas Osnovna škola Marije Jurić Zagorke) koju završava 2014. godine. Nakon završetka osnovnoškolskog obrazovanja upisuje smjer opće gimnazije u Srednjoj školi Vrbovec, a istu završava 2018. godine. Nakon završetka srednje škole upisuje Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, odsjek za učiteljske studije s pojačanim hrvatskim jezikom u Čakovcu.

10. Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mog rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(potpis studenta)